

Wrocławska kuria książąt legnicko-brzeskich w epoce nowożytnej – perspektywy badawcze

---

The Wrocław curia of the Dukes of Legnica and Brzeg in the early modern period – research perspectives

Rafał Eysymontt

Uniwersytet Wrocławski / University of Wrocław

Agnieszka Seidel-Grzebińska

Uniwersytet Wrocławski / University of Wrocław

Łukasz Krzywka

Obecna siedziba Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego to czteroskrzydłowe założenie zajmujące północną część kwartału wytyczonego ulicami Szewska, Uniwersytecka, Kuźnicza i Nożownicza. Zabudowa tego terenu sięga czasów sprzed lokacji miasta¹, a mury dzisiejszego instytutu w ubiegłych stuleciach mieściły gospodarstwa domowe mieszczan, być może synagogę, księżęcą kurię miejską, klasztor, biura prezydium policji oraz sale dydaktyczne uniwersytetu [il. 1]. I chociaż kompleks bez wątpienia stanowi jeden z najciekawszych zabytków architektury świeckiej we Wrocławiu, dotąd nie doczekał się kompletnego monograficznego opracowania². W ostatnich

The present seat of the Institute of History of the University of Wrocław is a four-winged premise occupying the northern part of the quarter delineated by Szewska, Uniwersytecka, Kuźnicza and Nożownicza Streets. The buildings in this area date back to before the city was granted a charter¹, and in previous centuries the walls of today's institute housed burgher households, possibly a synagogue, a ducal town curia, a monastery, the offices of the police presidium and the classrooms of the university [Fig. 1]. And although the complex is undoubtedly one of the most interesting monuments of secular architecture in Wrocław, it has not yet received a complete monographic study². In

latach szczegółowym rozważaniom poddano wprawdzie znajdującą się tu zabudowę z okresu średniowiecza³ oraz formę obecnej więźby dachowej, datowanej ok. 1846 r.⁴, jednak architektura u zbiegu ul. Szewskiej i ul. Uniwersyteckiej przeżywała swoją świetność przede wszystkim w epoce nowożytnej. Miejską rezydencję posiadali tu wówczas książęta legnicko-brzescy, a następnie swój dom zakonny – Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej.

Piastowie legnicko-brzescy właścicielami nieruchomości przy obecnej ul. Szewskiej 49 i przylegającej do niej zabudowy wzdłuż ul. Uniwersyteckiej stali się najpóźniej ok. r. 1532⁵. Budynki te wtedy miały już jednak za sobą dość długą i skomplikowaną historię, o tyle istotną dla kształtu nowożytnego pałacu, że w znacznym stopniu zdeterminowały przyjęte w nim rozwiązania przestrzenne.

Najwcześniej, ok. 1300 r., zabudowana została zapewne parcela u zbiegu obu wymienionych ulic⁶. Jak wykazują badania archeologiczne i architektoniczne, w tym okresie postawiono tu budynek na rzucie zbliżonym do kwadratu o wymiarach 16 × 18,5 m, z czteroosiową elewacją wschodnią i pięcioosiową elewacją północną. Przyjmuje się, że jego wnętrze miało charakter obszernej sali, nakrytej dachem opartym na murach magistralnych, której wysokość, licząc od poziomu posadzki, wynosiła ok. 9,5 m⁷. Taki układ przestrzenny sugerowałby sakralną funkcję budowli, a ponieważ obecna ul. Uniwersytecka, w średniowieczu nazywana Judengasse⁸, graniczyła z kwartałem zamieszkiwanym przez ludność żydowską⁹, sformułowana została teza o zlokalizowanej tu synagodze¹⁰. Koncepcję tę potwierdzać ma fakt, że w latach 1331–1345 jako właściciel przynajmniej jednego z domów u zbiegu ul. Uniwersyteckiej i ul. Szewskiej wymieniany jest Żyd Jakub, uważany za najbogatszego przedstawiciela wrocławskiej gminy żydowskiej swoich czasów¹¹. Pojawiają się tu jednak istotne wątpliwości, łączące się zwłaszcza z usytuowaniem budynku na eksponowanym narożniku ważnych ulic, co dla synagogi – stojącej zazwyczaj w głębi kwartału – byłoby rozwiązaniem bardzo

recent years, although the medieval buildings³ and the form of the present roof truss, dating from around 1846⁴, have been examined in detail, the architecture at the junction of Szewska and Uniwersytecka Streets experienced its heyday primarily in the early modern period. The city residence was then held by the Dukes of Legnica and Brzeg, and later the Congregation of the Sisters Ursulines of the Roman Union had its convent house here.

The Piasts of Legnica and Brzeg became owners of the property at the present 49 Szewska Street and the adjacent buildings along Uniwersytecka Street around 1532 at the latest⁵. By then, however, these buildings had already gone through a rather long and complicated history, so much more important for the shape of the modern palace that they largely determined the spatial solutions adopted in it.

The earliest to be built on, around 1300, was the plot of land at the junction of the two aforementioned streets⁶. According to archaeological and architectural research, at that time a building was erected here on a roughly square ground plan, measuring 16 × 18.5 m, with a four-axial eastern elevation and a five-axial northern elevation. It is assumed that its interior had the character of a spacious hall, covered by a roof supported by magistral walls, the height of which, counting from the floor level, was about 9.5 m⁷. Such a spatial arrangement would indicate the religious function of the building, and since the present Uniwersytecka Street, in the Middle Ages called Judengasse⁸, bordered on a quarter inhabited by Jewish people⁹, a thesis has been formulated that a synagogue was located there¹⁰. This theory is supposed to be confirmed by the fact that in the years 1331–1345 a Jew named Jakub, regarded as the richest representative of the Wrocław Jewish community of his time, is mentioned as the owner of at least one of the buildings at the junction of Uniwersytecka and Szewska Streets¹¹. There are, however, significant doubts, especially related to the location of the building on a prominent corner of an important street, which would have been a very unusual

1.
Dawny pałac książąt legnicko-brzeskich, widok od północnego wschodu. Fot. A. Seidel-Grzezińska, 2024
Former palace of the Dukes of Legnica and Brzeg, view from the north-east. Photo: A. Seidel-Grzezińska, 2024

nietypowym. Podnoszony jest wprawdzie argument, że w końcu XIII w. przebieg wspomnianych ulic nie był jeszcze ustalony, ale synagoga funkcjonowałaby w tym miejscu właściwie w pierwszej połowie XIV stulecia, czyli w czasie, gdy przy obecnej ul. Uniwersyteckiej swój dom posiadał Maciej ze Środy, tytularny biskup Trebinje. Przeczyłoby to podrzędnej randze czy też niepełnemu ukształtowaniu tego traktu¹².

Jeszcze w pierwszej połowie XIV w. budynek narożny miał zostać podwyższony do ok. 17 m¹³. Również przed połową XIV w. – w latach 30. tego stulecia – powstała najstarsza zabudowa działek przy ul. Szewskiej, od południa sąsiadujących z parcelą narożną. Wzniesiona w tym czasie parterowa, trzyosiowa budowla, przylegająca bezpośrednio do budynku narożnego i zapewne połączona z nim funkcjonalnie, miała powierzchnię 10 × 18,5 m i była dostępna wejściami od strony podwórca. Ostatni, najbardziej wysunięty na południe dom – również trzyosiowy, ale znacznie płytszy od pozostałych – był prawdopodobnie dwu- lub trzykondygnacyjny. Ok. 1330 r. powstać miała też zabudowa wzdłuż ul. Uniwersyteckiej, oddzielona od budynków przy ul. Szewskiej przejazdem bramnym¹⁴.

Kolejna istotna zmiana w formie zabudowań przy obecnej ul. Szewskiej 49 nastąpiła ok. połowy XIV stulecia. Wówczas budynek narożny i przylegający do niego dom podwyższono o ok. 7 m i podzielono na kondygnacje. W związku z podniesieniem się poziomu ulicy przekształcono przyziemia w piwnice lub sutereny, przekrywając je sklepieniami kolebkowymi i krzyżowymi¹⁵. W powstałej w ten sposób kondygnacji podziemnej oraz na parterze domu narożnego wydzielono jednoosiowy trakt północny; ponadto w szerszej, południowej części piwnicy wprowadzono filary podtrzymujące sklepienie krzyżowe; w kondygnacji podziemnej domu środkowego wewnątrz podzielono na dwa pomieszczenia o podobnej wielkości, wznosząc masywną ścianę na przedłużeniu linii tylnej elewacji domu południowego¹⁶. Obecnie trudno ostatecznie wyrokować, jakie formy miały w tym czasie przekrycia pomieszczeń parteru, do dziś zachowały się one bowiem je-

solution for a synagogue – usually standing in the depth of the quarter. Although it is argued that at the end of the 13th c. the course of the aforementioned streets had not yet been established, the synagogue would actually have been functioning at this location in the first half of the 14th c., i.e. at a time when Maciej of Środa, the titular bishop of Trebinje, had his house on what is now Uniwersytecka Street. This would contradict the lower rank or incomplete formation of this way¹².

Still in the first half of the 14th c., the corner building was to be raised to about 17 m¹³. Also, before the middle of the 14th c. – in the 1330s – the oldest buildings were constructed on the plots in Szewska Street, adjacent to the corner plot from the south. Erected at this time, the single-storey, three-axial building, directly adjacent to the corner building and probably functionally connected to it, had a floor area of 10 × 18.5 m and was accessible by an entrance from the courtyard. The last, southernmost building – also three-axial, but much shallower than the others – was probably two or three storeys. Around 1330, buildings were also to be built along Uniwersytecka Street, separated from those on Szewska Street by a gate passage¹⁴.

Another significant change in the form of the buildings at what is now 49 Szewska Street took place around the middle of the 14th c. At that time, the corner building and the adjoining house were raised by about 7 m and divided into storeys. As the street level rose, the ground floor was transformed into basements or semi-basements, covering them with cradle and cross vaults¹⁵. In the resulting basement and on the ground floor of the corner house, a single-axis northern section was separated; in addition, pillars supporting a cross vault were introduced in the wider, southern part of the cellar; in the basement of the middle house, the interior was divided into two rooms of similar size by erecting a massive wall on the extension of the line of the rear elevation of the southern house¹⁶. At present, it is difficult to make a definitive statement about the form of

dynie w dwóch salach – w północno-wschodnim prześle domu narożnego oraz w prześle przylegającym do niego od zachodu – i są to ostrołukowe sklepienia krzyżowo-żebrowe¹⁷.

W wyniku omówionych zmian domy usytuowane na parceli północnej i środkowej uzyskały podobne, trzykondygnacyjne bryły. W obu wysokość parteru i pierwszego piętra wynosiła ok. 5 m, a drugiego piętra – ok. 3,7 m. Ostatni z budynków miałby w tej fazie również zostać podwyższony, chociaż mniej niż pozostałe, i uzyskać dodatkowy, wąski trakt po stronie zachodniej¹⁸.

W okresie po 1361 r., gdy po kolejnym pogromie gmina żydowska opuściła Wrocław, parcele u zbiegu ul. Uniwersyteckiej i ul. Szewskiej często zmieniały właścicieli¹⁹. W 1370 r. nabył tu dom Tymon von Colditz, starosta księstwa wrocławskiego (w latach 1369–1383) i landwójt Górnych Łużyc (w latach 1355–1366). Wtedy też, czyli w latach 70. XIV w., interesująca nas zabudowa uległa ponownym przekształceniom: dom po stronie południowej powiększono w głąb działki, licując go zapewne z tylnymi elewacjami dwóch pozostałych, oraz przestawiono więźby dachowe²⁰: dom północny i środkowy przekryła wspólna więźba, podczas gdy nad domem południowym stanęła osobna konstrukcja. Dachy te miały rozpiętość ok. 18 m, wysokość ok. 19 m i kąt nachylenia połaci dachowej ok. 60°²¹, co stawiało je w rzędzie największych w mieście i zapewne czyniło gmach przy Szewskiej jedną z najwyższych budowli mieszkalnych Wrocławia. Formy te potwierdza pochodzący z 1562 r. plan miasta, sporządzony przez Barthele Weina. Na planie tym u zbiegu Schuhbrücke (obecnie ul. Szewskiej) i Herrengasse (obecnie ul. Uniwersyteckiej) widoczny jest już zajmujący trzy parcele dom w układzie kalenicowym, znacząco przewyższający otaczającą go zabudowę [il. 2]. Według tego samego planu wzdłuż ul. Uniwersyteckiej domowi frontowemu towarzyszyły dwa niższe: czteroosiowy, dwukondygnacyjny, przylegający od zachodu bezpośrednio do tego przy ul. Szewskiej, oraz siedmioosiowy jednokondygnacyjny, stanowiący jego kontynuację w kierunku zachodnim. Wydzielony

the covering of the ground floor rooms at this time, as only two rooms – in the north-east bay of the corner house and in the bay adjoining it to the west – have been preserved, and these are pointed-arch cross-ribbed vaults¹⁷.

As a result of the changes discussed above, the houses located on the northern and central plots were given similar three-storey bodies. In both, the height of the ground and first floors was about 5 m, and the second floor was about 3.7 m. The last of the buildings would also be raised in this phase, albeit less than the others, and gain an additional narrow section on the west side¹⁸.

In the period after 1361, when the Jewish community left Wrocław after another pogrom, the plots of land at the junction of Uniwersytecka and Szewska Streets frequently changed hands¹⁹. In 1370, Tymon von Colditz, the Landeshauptmann of the Duchy of Wrocław (1369–1383) and the Landvogt of Upper Lusatia (1355–1366), acquired a house here. It was at that time, i.e. in the 1370s, that the buildings of interest were once again transformed: the house on the southern side was enlarged into the plot, probably aligning it with the rear elevations of the other two, and the roof trusses were rearranged²⁰: the northern and central houses were covered by a common truss, while the southern house had a separate structure. These roofs had a span of approx. 18 m, a height of approx. 19 m and a roof slope angle of approx. 60°²¹, which made them among the largest in the city and probably made the building on Szewska Street one of the tallest residential buildings in Wrocław. These forms are confirmed by a 1562 plan of Wrocław by Barthel Weina, which shows a ridge house occupying three plots at the junction of Schuhbrücke (now Szewska Street) and Herrengasse (now Uniwersytecka Street), significantly higher than the surrounding buildings [Fig. 2]. According to the same plan, along Uniwersytecka Street, the front house was accompanied by two lower ones: a four-axis, two-storey house, directly adjacent to the one on Szewska Street to the west, and a seven-axis single-storey house as its

2.
Barthel Weiner, *Contrafactur der Stadt Breslau [...]*, reprodukcja fotolitograficzna z reprintu (1826) planu Wrocławia z 1562 r. (fragment); Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, sygn. 6687 III B. Fot. za: https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=OZK_6687_III_B_4046&p=3&x=0.5418005349960148&y=0.4118944216852527&z=4.235605736618128&browser=seadragon (data dostępu: 14.08.2024)

Barthel Weiner, *Contrafactur der Stadt Breslau [...]*, photolithographic reproduction from a reprint (1826) of the 1562 plan of Wrocław (fragment); Wrocław University Library, Ref. No. 6687 III B. Photo: https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=OZK_6687_III_B_4046&p=3&x=0.5418005349960148&y=0.4118944216852527&z=4.235605736618128&browser=seadragon (access date: 14.08.2024)

w ten sposób dziedziniec dostępny był bramą w północno-zachodnim narożu parceli²². Parcela ta zajmowałaby zatem w owym czasie całą szerokość kwartału, sięgając Schmiedebrücke (obecnej ul. Kuźniczej).

Przyjmuje się, że krótko przed 1410 r. nieruchomości u zbiegu ul. Uniwersyteckiej i ul. Szewskiej zostały zakupione przez biskupa wrocławskiego Jana Kropidłę, syna Bolka III opolskiego, i w ten sposób przeszły na własność opolskiej linii Piastów²³. Źródła pisane pozwalają ustalić, że w latach 70. XV w. dysponował nimi książę opolski Mikołaj I, zwany też panem zastawnym na Brzegu²⁴. Następnie – przed 1532 r. – zabudowania te miały przejść na własność książąt legnicko-brzeskich. W późniejszym okresie gmach określano mianem „*Commun-Haus*”, jako służący zarówno legnickiej, jak i brzeskiej linii rodu²⁵. Nie ulega natomiast wątpliwości, że w drugiej tercji XVI w. trzy domy przy ul. Szewskiej przebudowano, nadając im kształt renesansowego pałacu miejskiego. Wskazują na to m.in. formy sklepień i drewniane stropy belkowe zachowane w części wewnątrz [il. 6] oraz obramienia okien w fasadzie [il. 3] i elewacji północnej.

Przejęcie kompleksu zabudowań w kwartale pomiędzy ul. Szewską a ul. Kuźniczą przez książąt legnicko-brzeskich przypadłoby zatem na lata panowania Fryderyka II legnickiego (księcia Brzegu w latach 1521–1547), ponieważ jednak we wnętrzu wrocławskiego dworu zachowały się herby Jerzego II i jego małżonki, Barbary brandenburskiej, pochodzące – co bardzo prawdopodobne – z portalu wejścia głównego, uzasadnione wydaje się przesunięcie terminu działań modernizacyjnych na czas po 1547 r., czyli na okres samodzielnych rządów Jerzego²⁶. „Odziedziczył” on po ojcu zespół świetnych architektów, przynajmniej od 1544 r. na zlecenie Fryderyka II pracowali bowiem artyści pochodzący z okolic Lugano, którym bliska była tradycja renesansu lombardzko-weneckiego – Jakub Parr i jego syn Franciszek oraz inni liczni członkowie rodziny. Franciszek uważany jest za projektodawcę rozwiązań architektonicznych i detali zastosowanych w brzeskim zamku

3. Dawny pałac książąt legnicko-brzeskich, okno parteru w renesansowym obramieniu. Fot. A. Seidel-Grześnińska, 2024

Former palace of the Dukes of Legnica and Brzeg, ground floor window in a Renaissance frame. Photo: A. Seidel-Grześnińska, 2024

continuation towards the west. The courtyard thus created was accessible by a gate in the north-west corner of the plot²². The plot would therefore have occupied the entire width of the quarter at that time, extending to the Schmiedebrücke (today's Kuźnicza Street).

It is assumed that shortly before 1410 the premises at the junction of Uniwersytecka Street and Szewska Street were purchased by Bishop of Wrocław Jan Kropidło, son of Bolko III of Opole, and thus became the property of the Opole Piast line²³. Written sources allow us to establish that in the 1470s they were disposed of by the Duke of Opole, Mikołaj I, also known as the pledge lord of Brzeg²⁴. Then – before 1532 – the buildings were to become the property of the Dukes of Legnica and Brzeg. Later the building was referred to as the “*Com-*

4. Portal zamku w Chojnowie. Fot. S. Milejski, 2014 (fragment), za: https://de.wikipedia.org/wiki/Schloss_Haynau#/media/Datei:SM_Chojn%C3%B3w_Zamek_ID_593385.jpg (data dostępu: 14.08.2024)

Portal of the castle in Chojnów. Photo: S. Milejski, 2014 (fragment), from: https://de.wikipedia.org/wiki/Schloss_Haynau#/media/Datei:SM_Chojn%C3%B3w_Zamek_ID_593385.jpg (access date: 14.08.2024)

książęcym, w tym dekoracji bramy zamkowej (1551–1553)²⁷, zaliczanej do najwspanialszych osiągnięć architektury renesansowej w regionie²⁸. Ze względu na podobieństwo brzeskich rozwiązań konstrukcyjnych i detali architektonicznych do form zastosowanych we Wrocławiu można uznać, że to właśnie warsztatowi Parrów zlecona została modernizacja wrocławskiej siedziby książąt na Brzegu. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że od 1544 r. Jakub był zatrudniony przy wznoszeniu fortyfikacji Wrocławia i doradzał przy przebudowie tutejszego ratusza²⁹. Parrowie, wraz ze skoligaconą z nimi rodziną Bernharda Niurona, tworzyli w Brzegu swoistą kolonię artystyczną³⁰, ale chętnie podejmowali się prac także w innych miastach³¹. Realizacja dużego zlecenia we Wrocławiu miała dla nich bez wątpienia wymiar promocyjny i jako taka musiała być przez nich postrzegana jako ważna i prestiżowa.

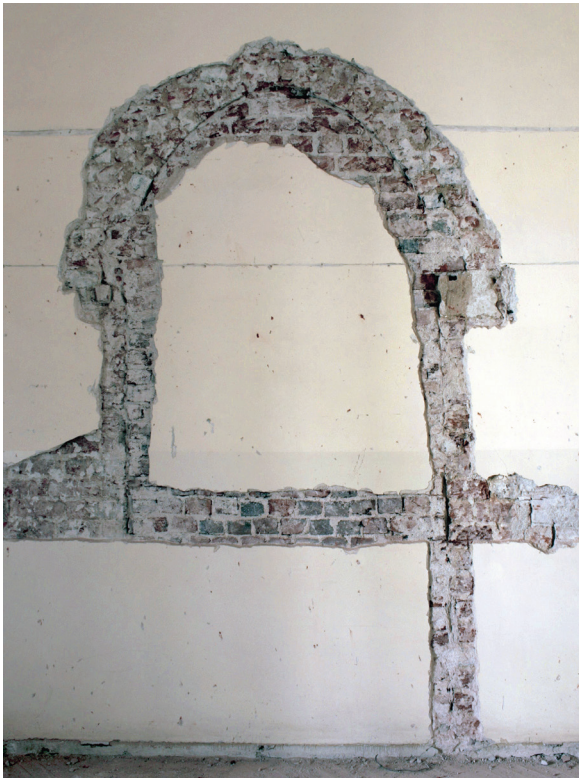
W ramach zainicjowanej przez Jerzego II przebudowy kurii ostatecznie wyrównano poziom pomieszczeń, ujednoliconą została fasada (elewacja wschodnia) średniowiecznych domów, wykonano nowe otwory okienne i reprezentacyjny portal. Oknom nadano prostokątny kształt i objęto je kamiennymi opaskami, ozdobionymi od ok. 1/4 wysokości płytkim, uskokowym profilowaniem, którego wewnętrzną krawędź ozdobił delikatny wałek [il. 3], oraz uporządkowano je w regularne osie. Okna te i ich układ, z lekkimi tylko zmianami, zachowały się do dziś we wschodniej i północnej elewacji pałacu, można zatem stwierdzić ich podobieństwo do dzieł Jakuba Parra i jego syna Franciszka realizowanych w zamku brzeskim.

Początkowo – podobnie jak w większości XIV-wiecznych wrocławskich domów – wejścia do budynków u zbiegu ul. Szewskiej i ul. Uniwersyteckiej zlokalizowane były od strony podwórza. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że w okresie, kiedy domy stanowiły siedzibę książąt opolskich, funkcję fasady pełniła ściana szczytowa budynku narożnego (skierowana ku ul. Uniwersyteckiej)³². Przeprowadzona przez książąt brzeskich ok. połowy XVI w. inwestycja spowodowała jego przeorientowanie

mun-Haus”, as it served both the Legnica and Brzeg lines of the family²⁵. There is no doubt, however, that in the second third of the 16th c. the three houses at Szewska Street underwent reconstructions which gave them the shape of a Renaissance town palace. This is indicated, inter alia, by the forms of the vaults and the wooden beam ceilings preserved in part of the interiors [Fig. 6], as well as the window frames in the façade [Fig. 3] and on the northern side.

The takeover of the complex of buildings in the quarter between Szewska and Kuźnicza Streets by the Dukes of Legnica and Brzeg would therefore fall in the years of the reign of Frederick II of Legnica (Duke of Brzeg in 1521–1547), but as the coats of arms of George II and his wife Barbara of Brandenburg have been preserved in the interior of the Wrocław court, coming – very likely – from the portal of the main entrance, it seems reasonable to move the date of the modernisation works to after 1547, i.e. to the period of the independent reign of George²⁶. He “inherited” from his father a team of excellent architects, for at least from 1544 onwards Frederick II commissioned artists from the Lugano area who were close to the Lombard-Venetian Renaissance tradition – Jacob Parr and his son Franciscus and other numerous members of the family. Franciscus is considered to be the designer of the architectural solutions and detail used in the Brzeg ducal castle, including the decoration of the castle gate (1551–1553)²⁷, considered one of the finest achievements of Renaissance architecture in the region²⁸. Due to the similarity of the Brzeg structural solutions and architectural detail to the forms used in Wrocław, it can be concluded that it was the Parr workshop that was commissioned to modernise the Wrocław seat of the Dukes of Brzeg. This is all the more likely given that from 1544 Jacob was employed in the erection of the fortifications of Wrocław and advised on the rebuilding of the local city hall²⁹. The Parrs, together with the family of Bernhard Niuron, who was related to them, formed a kind of artistic col-

5. Dawny pałac książąt legnicko-brzeskich, druga kondygnacja, ślady otworu drzwiowego w ścianie południowej traktu północnego. Fot. A. Seidel-Grzesińska, 2024

Former palace of the Dukes of Legnica and Brzeg, second storey, traces of a doorway in the south wall of the northern section. Photo: A. Seidel-Grzesińska, 2024

i zwrócenie fasady ku ul. Szewskiej. Reprezentacyjny portal – bez którego trudno wyobrazić sobie renesansowy pałac miejski – zlokalizowany został na piątej osi fasady, licząc od południa, tj. na osi dawnego domu środkowego. Śladem po nim może być układ znajdujących się na tym odcinku okien parteru – na osi 4 i 6, licząc od południa – które są lekko „rozsunięte” względem osi wytyczonych przez otwory na wyższych kondygnacjach [il. 12]. Za jedyną pozostałość dekoracji tego portalu można z dużym prawdopodobieństwem uznać wspomniane herby Jerzego II i Barbary brandenburskiej,

only in Brzeg³⁰, but they were also willing to undertake work in other cities³¹. The execution of a large commission in Wrocław undoubtedly had a promotional dimension for them and, as such, must have been seen by them as important and prestigious.

As part of the rebuilding of the curia undertaken by George II, the rooms were finally levelled, the façade (east side) of the medieval houses was uniformed, and new window openings and a representative portal were made. The windows were given a rectangular shape and framed by stone trims, decorated from about 1/4 of their height with a shallow, stepped moulding, the inner edge of which was decorated with a delicate fold [Fig. 3], and arranged in regular axes. These windows and their arrangement, with only slight modifications, are still preserved in the eastern and northern sides of the palace, and it is therefore possible to conclude that they are similar to the work Jacob Parr and his son Franciscus carried out at Brzeg Castle.

Initially – as in most 14th c. houses in Wrocław – the entrances to the buildings at the junction of Szewska Street and Uniwersytecka Street were located on the courtyard side. It is assumed in the literature on the subject that in the period when the houses were the seat of the Opole Dukes, the function of the façade was performed by the gable wall of the corner building (facing Uniwersytecka Street)³². The investment carried out by the Brzeg Dukes around the middle of the 16th c. resulted in its reorientation and turning the façade towards Szewska Street. The representative portal – without which it is difficult to imagine a Renaissance city palace – was located on the fifth axis of the façade, counting from the south, i.e. on the axis of the former middle house. A trace of it may be the arrangement of the ground floor windows in this section – on axes 4 and 6, counting from the south – which are slightly “spread apart” in relation to the axes delineated by the openings on the upper storeys [Fig. 12]. In all probability, the only remaining decoration of this portal is the aforementioned coat of arms of George II

znajdujące się w obecnej sieni budynku. Przykładów reprezentacyjnie rozwiązanych wejść i wjazdów do zamków z połowy XVI w., potencjalnie pomocnych w uzyskaniu pewnego wyobrażenia o portalu wrocławskim, dostarcza jednak sama twórczość Parrów. Portale takie, uważane za dzieło Franciszka, zachowały się m.in. w pałacach w Płakowicach (1546–1547) i Chojnowie (1550–1563) [il. 4]. Otwory drzwiowe są w nich zamknięte łukiem pełnym, ujęte pilastrami o trzonach zdobionych płaskorzeźbioną dekoracją opartą na motywie groteski i zwieńczone belkowaniem, w którego pasie lub bezpośrednio nad nim znajduje się dekoracja heraldyczna.

Nowe wejście prowadziło na parter dawnego domu środkowego. Jego posadzka, podobnie jak w przypadku pozostałych pomieszczeń tej kondygnacji, musiała znajdować się na wysokości zbliżonej do nawierzchni ulicy, nie wydaje się jednak, aby można było spodziewać się w tym miejscu bramy przejazdowej. Wzniesienie – w połowie XIV w. – masywnej ściany w piwnicy domu środkowego, równoległej do ul. Szewskiej i stanowiącej przedłużenie dawnej ściany zewnętrznej domu południowego, należy zapewne wiązać z zamiarem wymurowania ściany na poziomie parteru, a tym samym podzielenia wnętrza dawnego domu środkowego na dwa pomieszczenia. Ten układ odziedziczyłby XVI w., co w konsekwencji mogło prowadzić do powstania obszernej, trzyosiowej sieni w tej części budynku. Za takim podziałem przestrzeni dodatkowo przemawia fakt, że dziedziniec kurii dostępny był bramą usytuowaną u zbiegu ul. Uniwersyteckiej i ul. Kuźniczej, sień od frontu nie musiała zatem mieć charakteru przelotowego. Po jej północnej stronie znalazłaby się natomiast obszerna sala zajmująca całą głębokość domu, przekryta sklepieniem łączącym cechy kolebkowego z lunetami z krzyżowym ze szwami o trójkątnym przekroju. Za nią lokowałby się jednoosiowy trakt, w którego dwóch przęsłach: środkowym i wschodnim, zachowano gotyckie sklepienia krzyżowo-żebrowe. W XIV w. w zachodnie przęsło tego traktu miało obejmować schody prowadzące na drugą

and Barbara of Brandenburg in the present entrance hall of the building. However, the work of the Parrs themselves provides examples of representatively resolved entrances and gateways to castles from the mid-16th c., potentially helpful in gaining some idea of the Wrocław portal. Such portals, regarded as the work of Franciscus, have been preserved, among others, in the palaces in Płakowice (1546–1547) and Chojnów (1550–1563) [Fig. 4]. The door openings in them are closed with a full arch, covered with pilasters with shafts decorated with a relief decoration based on the grotesque motif and crowned with a beam, in the belt of which or directly above it there is a heraldic decoration.

The new entrance led to the ground floor of the former middle house. Its floor, like that of the other ground floor rooms, must have been at a level near the street surface, but it does not appear that a passage gate could have been expected at this point. Its floor, like that of the other ground floor rooms, must have been at a height close to the street surface, but it does not appear that a passage gate could have been reasonably supposed there. The erection – in the mid-14th c. – of a massive wall in the basement of the middle house, parallel to Szewska Street and forming an extension of the former outer wall of the south house, is probably to be associated with the intention to build a wall at ground floor level and thus to divide the interior of the former middle house into two rooms. This layout would have been inherited by the 16th c., which may have resulted in a spacious, three-axis entrance hall in this part of the building. This division of space is further supported by the fact that the courtyard of the curia was accessible by a gate located at the junction of Uniwersytecka Street and Kuźnicza Street, so the vestibule at the front did not need to be a passageway. On its northern side there would have been a large hall occupying the entire depth of the house, covered with a vault combining the features of a lunette barrel vault and a cross vault with triangular seams, and behind it a single-axis section in whose two bays, the

6. Dawny pałac książąt legnicko-brzeskich, belki stropowe nad drugą kondygnacją. Fot. A. Seidel-Grzezińska, 2024

The former palace of the Dukes of Legnica and Brzeg, ceiling beams above the second storey. Photo: A. Seidel-Grzezińska, 2024

i trzecią kondygnację³³. Z pomieszczeniami na piętrze byłyby one skomunikowane przez otwory drzwiowe, których zarys do dziś czytelny jest w ścianie wydzielającej pomieszczenia na północnym skraju budynku, na kondygnacji drugiej i trzeciej. Wielkość i zbliżony do półkola wykrój zamknięcia pierwszego z tych otworów może świadczyć o korzystaniu ze schodów także po renesansowej przebudowie kurii, jak również o reprezentacyjnym charakterze jej pierwszego piętra [il. 5].

Trudniej wnioskować o renesansowym kształcie południowej części budynku – ze względu na gruntowną rekonstrukcję, jaką przeszła ona w ostatnich latach XIX w., kiedy dawną kurię dostosowywano do rosnących po-

central and eastern, the Gothic cross-ribbed vaults have been preserved. In the 14th c., the west bay of this tract would have had a staircase leading to the second and third storeys³³. They would have been connected to the rooms on the second floor by doorways, the outline of which is still legible in the wall separating the rooms on the northern edge of the building, on the second and third floors. The size and the almost semicircular-like cut of the closure of the first of these openings may indicate the use of the staircase also after the Renaissance reconstruction of the curia, as well as the representative character of its first floor [Fig. 5].

It is more difficult to deduce the Renaissance shape of the southern part of the build-

trzeb zajmującego ją prezydium policji. Zachowane w pomieszczeniach traktu wschodniego sklepienia krzyżowe – typowe dla warsztatu Parrów i bardzo przypominające przekrycie krużganków w zamku w Brzegu – zdają się świadczyć o tym, że zasadnicze podziały wnętrza stworzone w XVI w. dotrwały tu do dzisiaj. Za czasów Piastów w salach na skrajnej osi południowej znajdować się miała kaplica dworska, służąca początkowo liturgii wyznania luterskiego, a następnie – w okresie panowania Jana Chrystiana i Jerzego Rudolfa – kalwińskiego³⁴.

Na drugiej i trzeciej kondygnacji kurii przekryto wnętrza drewnianymi stropami belkowymi, które zachowały się do dziś przynajmniej w części pomieszczeń pierwszego piętra dawnego domu środkowego [il. 6].

Komunikacji w obrębie budynku frontowego, oprócz odnotowanych już w średniowieczu krętych lub zabiegowych schodów usytuowanych w jego w północno-zachodnim narożniku, mogły służyć ganki zamontowane od strony dziedzińca, za czym przemawiałyby pozostałość obramienia otworu drzwiowego na drugim piętrze, na południowym skraju ściany zachodniej skrzydła frontowego oraz relikty kamieniarki zachowane na jego elewacji zachodniej. Nie można też wykluczyć istnienia schodów w południowo-zachodniej, całkowicie przebudowanej części domu, na poziomie dzisiejszych piwnic zachowały się tam bowiem ślady murów datowanych na trzecią ćwierć XVI stulecia³⁵.

W tej formie pałac przetrwał do ok. r. 1670. Wówczas nastąpiła jego kolejna istotna modernizacja, za której inicjatora uważa się księcia Chrystiana³⁶. W jej wyniku powstała – o ile można opierać się na pochodzącej z 1689 r. opinii kronikarza Friedricha Lichtensterna – jedna z najpiękniejszych kurii książęcych w mieście, stawiana przez tego autora w jednym rzędzie z takimi wrocławskimi rezydencjami, jak pałace książąt oleśnickich i bierutowskich, hrabiów von Hatzfeld czy von Schöneich³⁷. Wszystkie wymienione przez Lichtensterna wrocławskie domy książęce i szlacheckie były murowane, a część z nich zdobiła dekoracja malarska. W przypadku kurii książąt legnicko-brzeskich

ing – due to the major reconstruction it underwent in the last years of the 19th c., when the former curia was adapted to the growing needs of the police presidium which occupied it. The cross vaults preserved in the rooms of the eastern section – typical of the Parrs' workshop and very similar to the covering of the cloisters in the Brzeg castle – seem to prove that the basic interior divisions created in the 16th c. have been preserved here to this day. During the reign of the Piasts, the halls on the extreme southern axis are supposed to have housed a court chapel, initially serving the Lutheran liturgy and later, during the reigns of John Christian and George Rudolph, the Calvinist³⁴.

On the second and third storeys of the curia, the interiors were covered with wooden beam ceilings, which have survived to this day in at least some of the rooms on the second floor of the former middle house [Fig. 6].

In addition to the quarter-turn or spiral staircase in the north-west corner of the front building, already noted in the Middle Ages, communication within the front building may have been provided by porches installed on the courtyard side, as evidenced by the remains of a doorway frame on the third floor, at the southern end of the west wall of the wing, and by relics of stonework on the west side of the front wing. The existence of a staircase in the south-western, completely rebuilt part of the house cannot be ruled out either, as traces of masonry dating to the third quarter of the 16th c. have been preserved there at the level of today's cellars³⁵.

The palace endured in this form until around 1670, when it underwent another significant modernisation, which is regarded as initiated by Duke Christian³⁶. The result – as far as the chronicler Friedrich Lichtenstern's opinion from 1689 can be relied upon – was one of the most beautiful ducal curiae in the city, ranked by him alongside such Wrocław residences as the palaces of the Dukes of Oleśnica and Bierutów, the counts von Hatzfeld or von Schöneich³⁷. All the Wrocław ducal and noble houses mentioned by Lichtenstern were of brick and stone,

7.

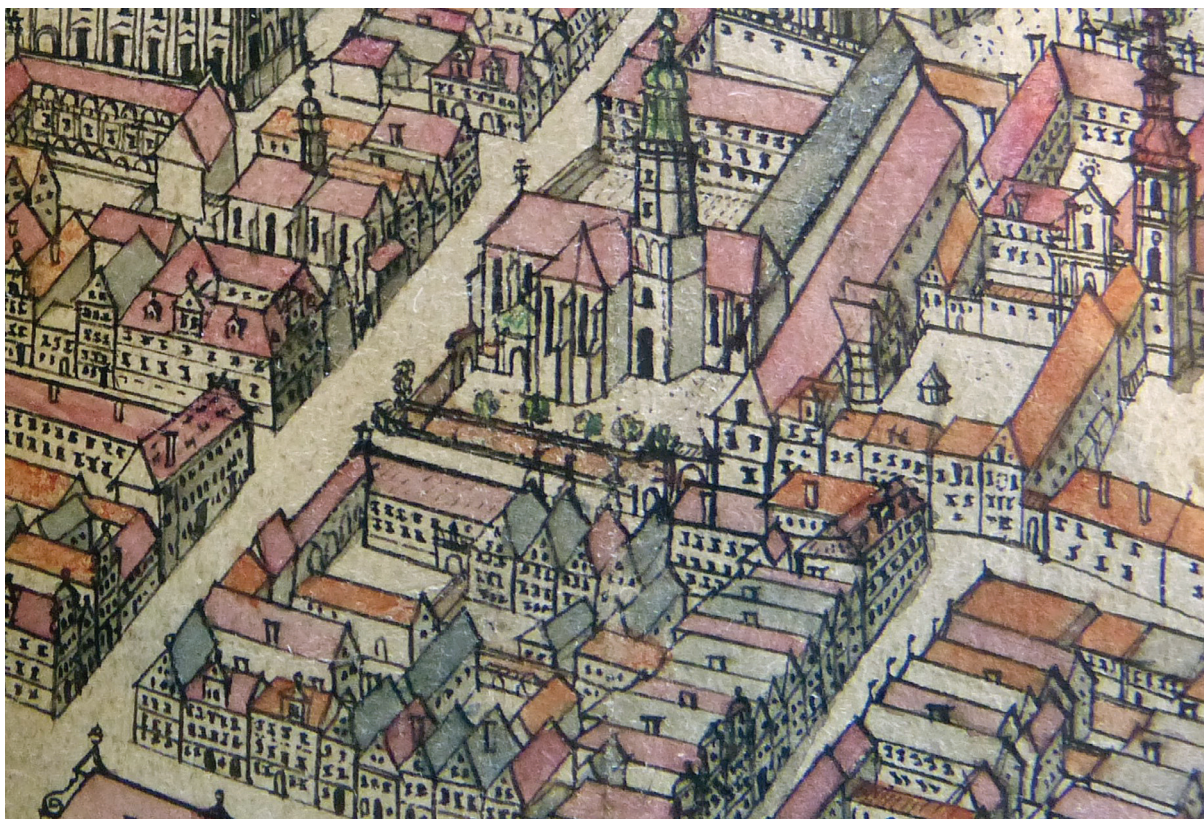
Dawny pałac książąt legnicko-brzeskich (opisany jako *Ursulinerin(en)*) w: F. B. Werner, *Topographia, seu Compendium Silesiae. Pars II*, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, sygn. IV F 113 b wol. 2. Fot. za: https://glam.uni.wroc.pl/nx.p?s=RKP_R_551&p=190&x=0.7187351673832582&y=0.3916491385803536&z=2.450376658090378&browser=seadragon (data dostępu: 14.07.2024)

Former palace of the Dukes of Legnica and Brzeg (described as *Ursulinerin(en)*) in: F. B. Werner, *Topographia, seu Compendium Silesiae. Pars II*, Wrocław University Library, Ref. No. IV F 113 b Vol. 2. Photo: https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=RKP_R_551&p=190&x=0.7187351673832582&y=0.3916491385803536&z=2.450376658090378&browser=seadragon (access date: 14.07.2024)

ten stan utrwały rysunki Friedricha Bernharda Wernera (ok. połowy XVIII w.³⁸) [il. 7–8] i Johanna Stridbecka młodszego (ok. 1691³⁹). Według obu tych przekazów była to trzykondygnacyjna budowla na cokole, przekryta bardzo wysokim dachem dwuspadowym, w którego północnym szczycie widoczne są cztery rzędy prostokątnych okien, a w połaciach dwa rzędy lukarn. O artykulacji elewacji decydują szerokie, boniowane lizeny i gładkie, stosunkowo wąskie fryzy międzykondygnacyjne. Elewacje północną i wschodnią wieńczy wydatne, gierowane belkowanie. Usytuowany nadal na piątej osi (licząc od południa) pilastrowy portal ma już charakter barokowy i zwieńczony jest przerwany w dolnej części naczółkiem, w którym umieszczony został pojedynczy herb. Okna fasady i elewacji północnej utrzymały swoje renesansowe obramienia, zostały one jednak wzbogacone o wyko-

and some of them were decorated with painted ornamentation. In the case of the curia of the Dukes of Legnica and Brzeg, this was recorded in drawings by Friedrich Bernhard Werner (ca. mid 18th c.³⁸) [Figs. 7–8] and Johann Stridbeck the Younger (ca. 1691³⁹). According to both of these sources, it was a three-storey building on a plinth, covered by a very high gable roof, whose north gable shows four rows of rectangular windows and two rows of dormers in the slopes. The articulation of the façade is determined by wide, rusticated lesenes and smooth, relatively narrow inter-storey friezes. The northern and eastern façades are topped off with a prominent, broken beam. The pilastered Baroque portal, still located on the fifth axis (counting from the south) was topped with a jerkin head, interrupted at the bottom, with a single coat of arms in the tympanum

8.

Fragment planu Wrocławia z widokiem pałacu książąt legnicko-brzeskich, w: F. B. Werner, *Topographia, oder Prodromus delineati Silesiae ducatus [...]*, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, sygn. R 551. Fot. za: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/7114> (data dostępu: 13.10.2024)

Fragment of the plan of Wrocław with a view of the former palace of the Dukes of Legnica and Brzeg in: F. B. Werner, *Topographia, oder Prodromus Delineati Silesiae Ducatus...*, Wrocław University Library, Ref. No. R 551. Photo: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/7114> (access date: 20.09.2024)

nane w tynku opaski z uszakami u dołu i u góry. Pod oknami umieszczono fartuszki.

W trzeciej ćwierci XVII w. na parterze dawnego domu środkowego znajdowały się sklepienia zwierciadlane. W zachodnim traktcie na sklepieniu zachowała się dekoracja stiukowa w formie listew i kwiatowo-owocowych girland [il. 9]. Podobne zdobienia wykonano zapewne także na stropach pierwszego piętra, a ich śladem mogą być stiuki w dwóch salach wschodniego traktu południowo-wschodniej części budynku⁴⁰ [il. 10]. W tym czasie powstały też prawdopodobnie malowidła z motywami figuralnymi, których fragmenty ujawniły odkrywki na stropie we frontowej sali w północnej części kurii; obecnie są one przysłonięte tynkiem i dekoracją stiukową, pochodzącą zapewne z po-

field. The windows of the façade and the northern side have kept their Renaissance frames, but have been enriched with plaster bands with eared architrave at the bottom and top. Aprons were placed under the windows.

In the third quarter of the 17th c. there were mirror vaults on the ground floor of the former middle house. In its western part, stucco decoration in the form of mouldings and flower-fruit garlands has been preserved on the vaulting [Fig. 9]. Similar decorations were probably also made on the ceilings of the first floor, and their traces may be found in the stuccos in the two rooms of the eastern section of the south-eastern part of the building⁴⁰ [Fig. 10]. It was probably also at this time that the paintings with figural motifs were created, fragments

9.
Dawny pałac książąt legnicko-brzeskich, dekoracja stiukowa w sali na parterze; warsztat Carla Rossiego (?). Fot. A. Seidel-Grzezińska, 2024

The former palace of the Dukes of Legnica and Brzeg, stucco ornamentation in the ground floor hall; Carlo Rossi's workshop (?). Photo: A. Seidel-Grzezińska, 2024

czątku XIX w. [il. 11]. Przy tej okazji warto również wspomnieć o zachowanych we wnękach okiennych drugiej kondygnacji – od strony wschodniej i północnej – reliktach malowanych motywów floralnych, których geneza może jednak sięgać nawet XVI stulecia. Wczesnobarokowa przebudowa pałacu łączona jest w dotychczasowej literaturze przedmiotu z warsztatem Carla Rossiego⁴¹, działającym ok. 1672 r. m.in. przy dekoracji kaplicy Najświętszego Sakramentu przy katedrze wrocławskiej⁴² i pracującym dla Piastów brzeskich przy wznoszeniu tzw. skrzydła pałacowego księcia Chrystiana w Oławie⁴³. Szczególnie godny uwagi wydaje się przy tym nowatorski charakter form zastosowanych we wrocławskiej kurii oraz ich potencjalne oddziaływanie na barokową architekturę Wrocławia, zwłaszcza na artykulację elewacji kamienic⁴⁴.

of which have been revealed by uncoverings on the ceiling in the front hall of the northern part of the curia; they are now covered by plaster and stucco decoration, probably dating from the early 19th c. [Fig. 11]. On this occasion, it is also worth mentioning the relics of painted floral motifs – preserved in the window recesses of the second storey, on the eastern and northern sides – whose origins, however, may date back as far as the 16th century. The early Baroque reconstruction of the palace is associated in the literature to date with the workshop of Carlo Rossi⁴¹, active around 1672 in, among other things, the decoration of the Chapel of the Blessed Sacrament at Wrocław Cathedral⁴² and working for the Piasts of Brzeg in the construction of the so-called palace wing of Duke Christian in Oława⁴³. Particularly noteworthy in this regard seems to be the innovative character of

10.

Dawny pałac książąt legnicko-brzeskich, dekoracja stiukowa w sali na drugiej kondygnacji. Fot. A. Seidel-Grzezińska, 2024

The former palace of the Dukes of Legnica and Brzeg, stucco decoration in the hall on the second storey. Photo: A. Seidel-Grzezińska, 2024

Po śmierci ostatniego przedstawiciela męskiej linii Piastów legnicko-brzeskich, księcia Jerzego Wilhelma (1675), rezydencja stała się własnością jego siostry, Karoliny. Księżna, bez uzgodnienia z rodziną, poślubiła w 1672 r. Fryderyka von Schleswig-Holstein-Sonderburg-Wiesenburg i konwertowała na katolicyzm. Niestety w 1680 r. doszło do separacji małżonków. Jedyne dziecko księżnej, Leopold, pozostał pod opieką ojca, a ona sama do śmierci w 1707 r. zamieszkiwała w pałacu we Wrocławiu. W 1709 r. rezydencję – jak się wydaje, zgodnie z życzeniem Karoliny – nabyły urszulanki unii rzymskiej⁴⁵.

Siostry tego założonego w 1535 r. zgromadzenia przybyły do Wrocławia w r. 1686. Początkowo zajmowały sąsiadujące ze sobą domy przy dzisiejszych ulicach Łaciarskiej, Nożowniczej i Jodłowej⁴⁶, prowadząc pensję (konwikt) dla dziewcząt mieszczańskiego i szlacheckiego po-

the forms used in the Wrocław curia and their potential impact on the Baroque architecture of Wrocław, especially the articulation of the facades of the townhouses⁴⁴.

After the death of the last representative of the male line of the Legnica-Brzeg Piasts, Duke George William (1675), the residence became the property of his sister, Caroline. The Duchess, without the agreement of her family, married in 1672. Frederick von Schleswig-Holstein-Sonderburg-Wiesenburg and converted to Catholicism. Unfortunately, the couple separated in 1680. The duchess's only son, Leopold, remained in his father's care, and she herself lived in the palace in Wrocław until her death in 1707. In 1709, the residence – apparently in accordance with Caroline's wishes – was acquired by the Sisters Ursulines of the Roman Union⁴⁵.

11. Dawna kuria książąt legnicko-brzeskich, dekoracja stiukowa w sali na drugiej kondygnacji. Fot. A. Seidel-Grzezińska, 2024

The former curia of the Dukes of Legnica and Brzeg, stucco ornamentation in the hall on the second storey.
Photo: A. Seidel-Grzezińska, 2024

chodzenia oraz szkołę, w której mogły pobierać nauki panny zarówno wyznania katolickiego, jak i protestanckiego⁴⁷. Razem z domem frontowym przy ul. Szewskiej na własność urszulanek przeszły też zabudowania przy ul. Uniwersyteckiej oraz „dom tylni”, stojący przy ul. Kuźnicznej. Siostry uważały kurię za miejsce świetnie nadające się na siedzibę klasztoru ze względu na jej położenie w spokojnym otoczeniu, duże sale, pozwalające na zorganizowanie wewnątrz o funkcjach liturgicznych, oraz liczne małe pomieszczenia, mogące służyć jako cele⁴⁸. Klasztor otrzymał wezwanie „*Bei Maria Hilf*”. Z przekazów źródłowych wiadomo, że w 1806 r. nad wejściem od ul. Szewskiej nadal znajdował się herb książąt brzeskich⁴⁹, ale jednocześnie na elewacjach – zarówno od ul. Szewskiej, jak i Uniwersyteckiej – umieszczone były plakiety z przedstawieniem Marii z Dzieciątkiem,

Ursulines, founded in 1535, arrived in Wrocław in 1686. Initially they occupied the neighbouring houses at today’s Łaciarska, Nożownicza and Jodłowa Streets⁴⁶, running a boarding school (*convictus*) for girls of bourgeois and noble origins and a school where girls of both Catholic and Protestant faiths could attend⁴⁷. Together with the front house on Szewska Street, the convent acquired the buildings on Uniwersytecka Street and the “back house” on Kuźnicza Street. The Ursulines considered the curia to be an excellent place to house a convent because of its location in a peaceful setting, the large halls that allowed for interiors with liturgical functions and the numerous small rooms that could be used as cells⁴⁸. The convent was given the invocation “*Bei Maria Hilf*”. The sources say that in 1806, the coat of arms of the Dukes of Brzeg was still on display

przeniesione z pierwszej siedziby zakonu w mieście⁵⁰.

Zakup dawnych nieruchomości ksiąząt legnicko-brzeskich miał być dla sióstr dużym obciążeniem finansowym⁵¹, nie są też znane poważniejsze ingerencje w architekturę założenia, jakie zostałyby podjęte z ich inicjatywy bezpośrednio po jego pozyskaniu. Wiadomo jedynie, że w pałacu urszulanki szybko zorganizowały kaplicę, która miała znajdować się na piętrze i otrzymała wezwanie św. Jadwigi. Świętą tę przedstawiono także w jej ołtarzu głównym⁵². W kaplicy znajdowały się również dwa płótna autorstwa Michaela Willmanna – *Śmierć św. Urszuli* i *Wizja św. Franciszka Ksawerego*⁵³ – wykonane odpowiednio w r. 1694 i 1695. Do klasztoru wniosła je w wianie córka malarza, Helena, wstępując do zakonu w r. 1695⁵⁴. Urszulanki były ponadto w posiadaniu obrazu *Maria Hilf*, który pierwotnie zawieszony został w chórze zakonnym domu przy ul. Łaciarskiej w związku z zarazą, jaka nawiedziła klasztor w 1697 r.⁵⁵, a w 1709 r. na postumencie w refektarzu domu przy ul. Szewskiej stanąć miał kolejny wizerunek („*das Bildnis*”) Matki Boskiej, z podpisem: „*Haec est Domina, Patrona et Superiora nostra. Fundatrix, Auxiliatrix et unica Mater nostra*”⁵⁶, być może tożsamy ze wspomnianą w źródłach, rzeźbioną w kamieniu figurą lub reliefem w typie „*Maria Hilf*”⁵⁷. Wyposażenie wrocławskiego klasztoru stanowiły również m.in. przedstawienie opatki Elżbiety, ukazanej z obrazem Matki Boskiej i w otoczeniu sióstr, oraz monstrancja, podobno wykonana na wzór tej z kościoła św. Wincentego⁵⁸.

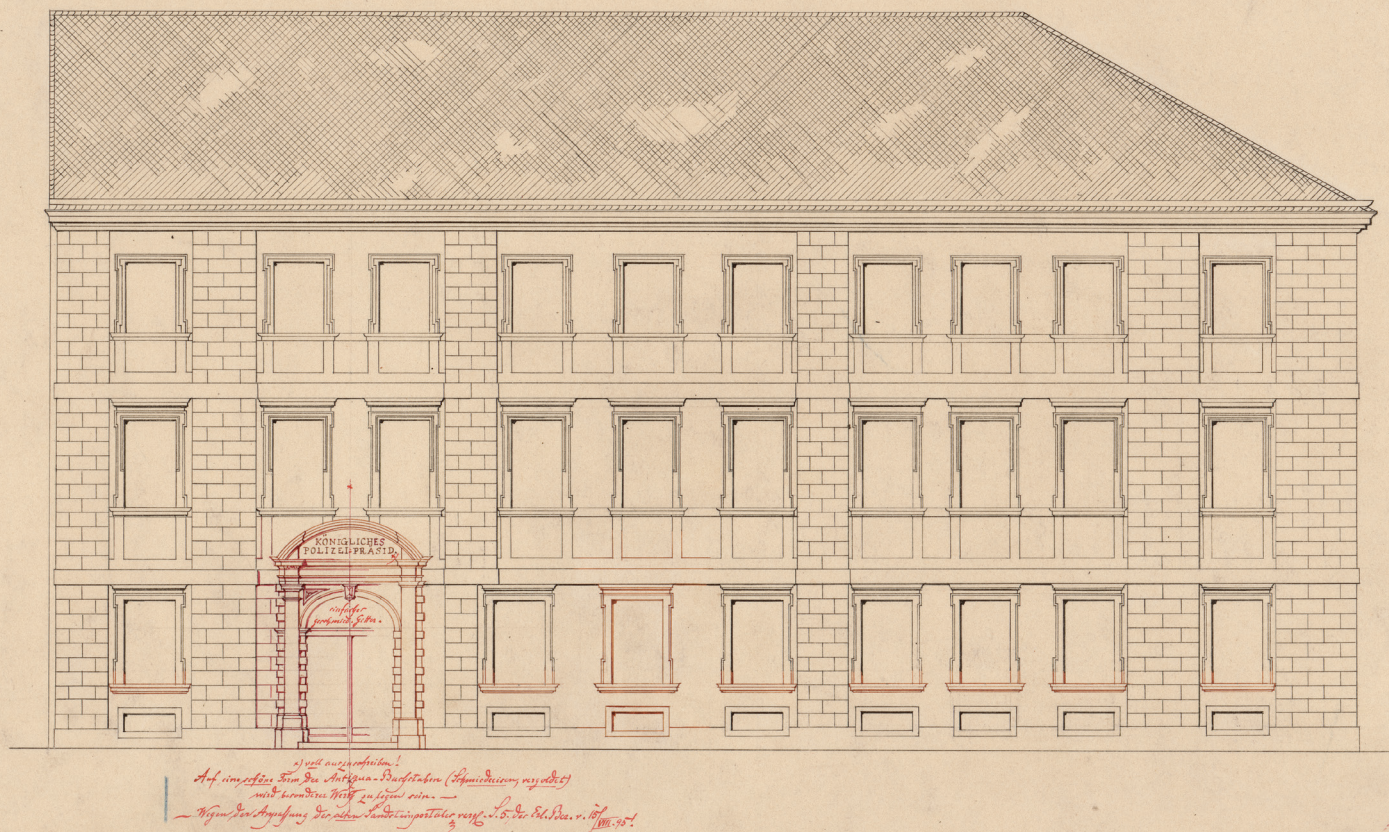
W budynku dawnej kurii miał też zostać utworzony kościół⁵⁹, lecz niestety źródła nie są w tej kwestii jednoznaczne. Werner w swoim opisie Śląska sprzed połowy XVIII w. mówi jedynie o znajdującej się w klasztorze urszulanek *Hauß-Kapelle*; Friedrich Albert Zimmermann w 1794 r. stwierdza, że „*Keine besondere Kirche ist dabey, sondern nur ein Saal in welchem der Gottesdienst verrichtet wird*”⁶⁰. W *Topographische Chronik von Breslau* z 1806 r. zapisano tylko, że „*zum Gottesdienst ist nur ein Saal eingerichtet [...]*” oraz że „*der Saal ist klein und dunkel*”⁶¹. Tymczasem z opracowania archiwaliów

above the entrance from Szewska Street⁴⁹, but at the same time, on the façades – both from Szewska Street and Uniwersytecka Street – there were plaques depicting Mary and the Child, transferred from the first seat of the Order in the city⁵⁰.

The purchase of the former estate of the Dukes of Legnica and Brzeg must have been a major financial burden for the sisters⁵¹, and no major interventions in the architecture of the establishment are known to have been undertaken on their initiative immediately after their acquisition. All that is known is that the Ursulines quickly organised a chapel in the palace, which was to be located on the second floor and was given the invocation of St. Hedwig. This saint was also depicted in its main altar⁵². The chapel also housed two paintings by Michael Willmann – *Death of St. Ursula* and *Vision of St. Francis Xavier*⁵³ – created in 1694 and 1695 respectively. The paintings were bequeathed to the monastery by the painter’s daughter, Helena, who entered the convent in 1695⁵⁴. In addition, the Ursulines were in possession of the *Maria Hilf*, painting which was originally hung in the monastic choir of the house on Łaciarska Street due to the plague that struck the convent in 1697⁵⁵, and in 1709 another image (“*das Bildnis*”) of the Virgin Mary supposedly stood on a pedestal in the refectory of the house on Szewska Street, with the caption: “*Haec est Domina, Patrona et Superiora nostra. Fundatrix, Auxiliatrix et unica Mater nostra*”⁵⁶, possibly identical to the stone-carved figure or relief of the “*Maria Hilf*” type mentioned in the sources⁵⁷. The furnishings of the Wrocław convent also included a representation of the abbess Elisabeth, shown with an image of the Virgin Mary and surrounded by her nuns, and a monstrance, said to have been made on the model of the one in the church of St. Vincent⁵⁸.

Allegedly a church was also established in the former curia building⁵⁹, yet unfortunately, the sources are not clear on this point. Werner’s account of Silesia from before the mid-18th c. mentions only the *Hauß-Kapelle* located in the Ursuline convent; Friedrich Albert Zimmermann in 1794 states that “*Keine besonde-*

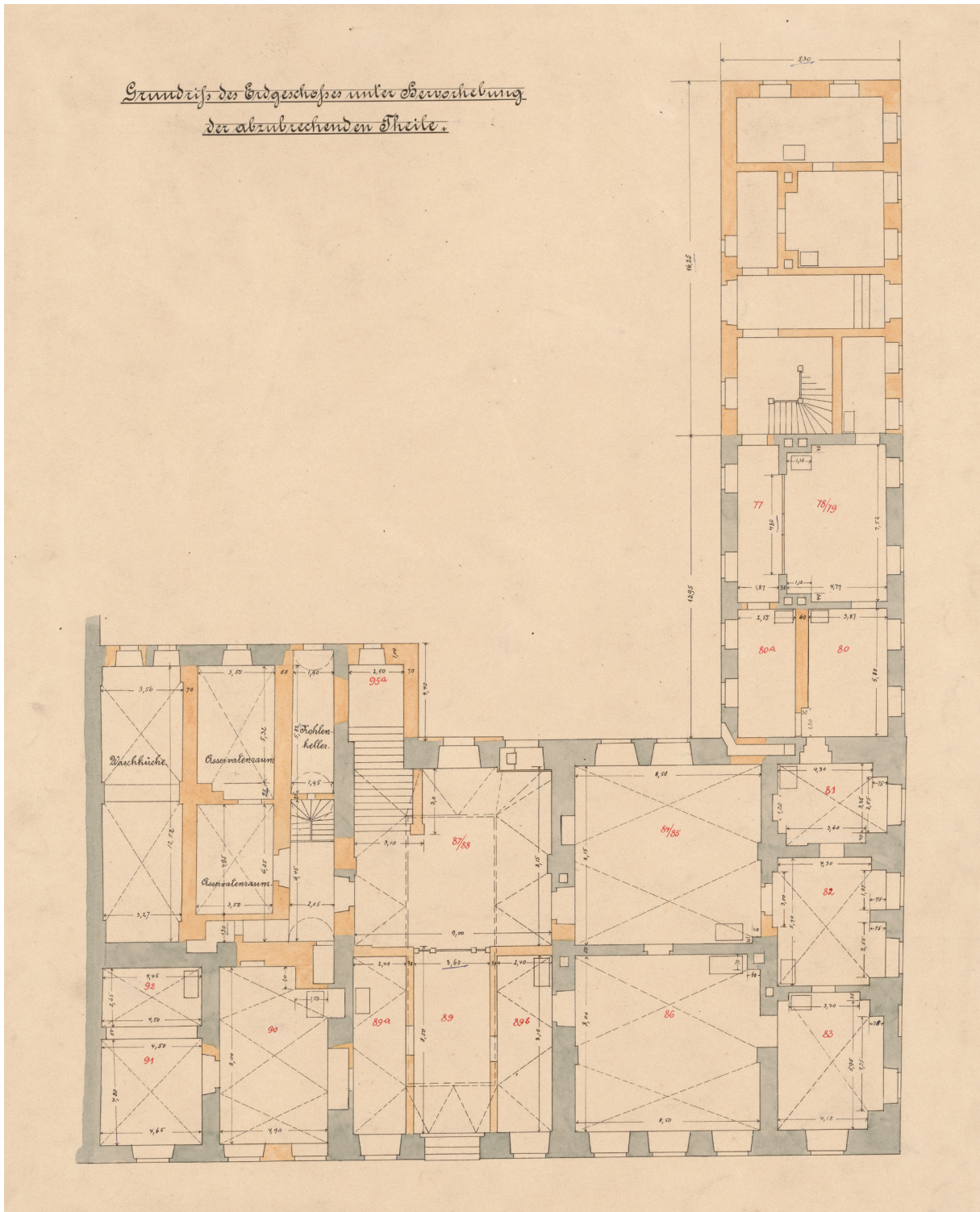

12. Dawna kuria książąt legnicko-brzeskich, projekt przeniesienia portalu w fasadzie pałacu, 1895 (fragment). Fot. Archiwum Budowlane Miasta Wrocławia, sygn. MAT-VI-nr inw. 1033/4

The former curia of the Dukes of Legnica and Brzeg, project of relocation of the portal in the palace façade, 1895 (fragment). Photo: Building Archive of the City of Wrocław, Ref. No. Mat-VI-inv. no. 1033/4

13.

Dawna kuria książąt legnicko-brzeskich, rzut parteru zabudowy przy ul. Szewskiej 49 i Uniwersyteckiej 29 przed przebudową w końcu XIX w., z wyróżnieniem elementów przeznaczonych do wyburzenia (kolor żółty), 1895. Fot. Archiwum Budowlane Miasta Wrocławia, sygn. Mat-VI-nr inw. 1033/1

The former curia of the Dukes of Legnica and Brzeg, ground floor plan of the building at 49 Szewska Street and 29 Uniwersytecka Street before reconstruction at the end of the 19th c., distinguishing the elements to be demolished (yellow), 1895. Photo: Building Archive of the City of Wrocław, Ref. No. Mat-VI-inv. no. 1033/1

zgromadzenia, opublikowanego w 1878 r. przez Augusta Meera wynika, że 2 lipca 1710 w „*neu eingerichteten Kirche*” odbyło się pierwsze publiczne nabożeństwo. Według Meera kościół znajdował się na parterze, w bogato zdobionej sali, i wchodziło się do niego po schodach. Wynagrodzenie za jego przygotowanie otrzymali rzemieślnicy (*Handwerksleute*); od lipca 1718 posiadał on też własne dzwony⁶². Kościół przy klasztorze Urszulanek zaznaczony jest również na planie Wrocławia z 1791 r., ale tym razem wykazuje się go przy ul. Kuźniczej⁶³. Według Meera w 1807 r. miał się odbyć jego remont związany z kanonizacją założycielki zgromadzenia, Angeli Merici⁶⁴.

W 1811 r. urszulanki zostały zmuszone do opuszczenia budynku dawnej kurii i przeniesienia się do klasztoru klarysek przy obecnym pl. Biskupa Nankiera. Klasztor ów skasowano w związku z przeprowadzaną w tym czasie w Prusach sekularyzacją dóbr zakonnych, a kompleks budynków między ul. Szewską a ul. Kuźniczą przekazano policji państwowej i Urzędowi Prowiantowemu (*Proviandamt*)⁶⁵. W spisanim 12 sierpnia 1811 protokole przejęcia budynku władze domagały się „zatarcia wszelkich śladów po istniejącym [...] kościele, jak również po mieszczącej się na pierwszym piętrze kaplicy św. Jadwigi”. Według dokumentu na plafonie dawnej kaplicy znajdowały się malowidła przedstawiające świętych, w tym św. Jadwigę, Najświętszą Marię Pannę, św. Antoniego⁶⁶.

Kolejne dekady przynosiły w strukturze dawnej kurii zmiany, które w znacznym stopniu zatarały reprezentacyjne cechy budynku. Ok. 1846 r. zmieniono konstrukcję dachu, znacznie go obniżając⁶⁷. W 1866 r. Urząd Prowiantowy został przeniesiony do nowej siedziby. W latach 1895–1896 pałac rozbudowano do dzisiejszego kształtu – czteroskrzydłowego założenia wokół wewnętrznego dziedzińca, dostępnego przez bramę przelotową od strony ul. Uniwersyteckiej. Do kurii na szerokości dawnego domu południowego dobudowano wówczas klatkę schodową, przenosząc wejście i sień z piątej osi fasady na oś drugą i trzecią (licząc od południa) [il. 12–13]. W związku

re Kirche ist dabey, sondern nur ein Saal in welchem der Gottesdienst verrichtet wird”⁶⁰. The *Topographische Chronik von Breslau* of 1806 only records that “zum Gottesdienst ist nur ein Saal eingerichtet [...]” and that “*der Saal ist klein und dunkel*”⁶¹. Whereas a study of the congregation’s archives, published in 1878 by August Meer, shows that the first public service was held in the “*neu eingerichteten Kirche*” on 2 July 1710. According to Meer, the church was located on the ground floor, in a richly decorated hall, and was entered by stairs. Craftsmen (*Handwerksleute*) were paid for its preparation; from July 1718 it also had its own bells⁶². The church at the Ursuline convent is also marked on the 1791 plan of Wrocław, but this time it is shown at Kuźnicza Street⁶³. According to Meer, its renovation took place in 1807 in connection with the canonisation of the congregation’s founder, Angela Merici⁶⁴.

In 1811, the Ursuline Sisters were forced to leave the former curia building and move to the Poor Clares convent at what is now Bishop Nankier Square. The monastery was cancelled in connection with the secularisation of monastic property in Prussia at that time, and the complex of buildings between Szewska and Kuźnicza Streets was handed over to the state police and the Provisions Office (*Proviandamt*)⁶⁵. In the protocol for the takeover of the building, drawn up on 12 August 1811, the authorities demanded that “all traces of the existing [...] church, as well as of the St. Hedwig’s Chapel located on the first floor, be removed”. According to the document, the plafond of the former chapel had paintings of saints, including St. Hedwig, the Blessed Virgin Mary, St. Anthony⁶⁶.

The following decades brought changes to the structure of the former curia, which to a large extent obliterated the representative characteristics of the building. Around 1846, the roof structure was changed, lowering it considerably⁶⁷. In 1866 the Provisions Office was moved to new premises. Between 1895 and 1896 the palace was extended to its present form – a four-winged arrangement around an inner courtyard, accessible through a thor-

z transferem portalu zmieniono kształt naczółka, w którym nie było już miejsca dla herbu. Przemodelowaniu uległy elewacje: utrzymano boniowane lizeny i gładkie fryzy, zlikwidowano natomiast gierowane belkowanie, które zastąpiono ząbkowanym gzymsem. Wewnątrz budynku o ok. 80 cm podniesiono posadzkę parteru, instalując ogrzewanie powietrzne, z czym łączyło się wprowadzenie do nowej sieni dodatkowych schodów oraz powiększenie okien i pewne przemodelowanie ich układu. W 1930 r. kompleks dostosowano do funkcji dydaktycznych Śląskiego Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma, któremu został on przekazany – jako *Seminargebäude I* – po przeniesieniu prezydium policji do jego nowej siedziby przy obecnej ul. Podwale. Do dyspozycji komisariatów rejonowych pozostawiono jedynie północno-wschodnią część parteru, izolując ją zresztą całkowicie od pomieszczeń dydaktycznych. Przejęcie budynków przez Uniwersytet Wrocławski w 1945 r. spowodowało dalsze zmiany w układzie przestrzennym wewnątrz – m.in. skomunikowano część użytkowaną przez policję z resztą.

Przebudowy i modernizacje dokonane w obrębie dawnej kurii książąt legnicko-brzeskich w końcu XIX i pierwszej połowie XX w. sprawiły, że jej reprezentacyjne formy przestały być czytelne, a gmach zaczęto postrzegać przez pryzmat funkcji czysto urzędowych i dydaktycznych. Doprowadziło to do nieuzasadnionej deprecjacji miejsca i roli tej nieruchomości w rozwoju śląskiej architektury nowożytnej. A mamy tu do czynienia z renesansowym miejskim pałacem książęcym, który powstał przy udziale najlepszych architektów działających na Śląsku w XVI i XVII w., zastosowane zaś przez nich formy odwołują się do najlepszych wzorów włoskich.

Przeprowadzone w ostatnich latach badania archeologiczne i architektoniczne pozwoliły na odsłonięcie i wyeksponowanie elementów decydujących o randze kurii w architekturze nowożytnego Wrocławia: murów trójkodygnacyjnych domów z epoki średniowiecza, których czytelne otwory drzwiowe i okienne pozwalają wnioskować o dyspozycji przestrzennej założenia także w epoce nowożytnej; interesująco

oughfare from University Street. A staircase was then added to the curia on the width of the former south house, moving the entrance and entrance hall from the fifth axis of the façade to the second and third axes (counting from the south) [Figs. 12–13]. Following the transfer of the portal, the shape of the pediment was changed, and there was no longer room for the coat of arms. The façades were re-modelled: the rusticated lesenes and plain friezes were retained, while the broken beam was removed and replaced by a serrated cornice. Inside, the ground floor was raised by approx. 80 cm and air heating was installed, with the addition of a new staircase, enlarged windows and some rearrangement of the layout. In 1930 the complex was adapted for the teaching functions of the Friedrich Wilhelm University of Silesia, to which it was handed over – as *Seminargebäude I* – after the Police Presidium had been moved to its new premises at what is now Podwale Street. Only the north-eastern part of the ground floor was left at the disposal of the district police stations, completely isolating it from the teaching facilities. The takeover of the buildings by the University of Wrocław in 1945 resulted in further changes to the spatial layout of the interiors – among other things, the part used by the police was connected to the rest.

The reconstructions and modernisations carried out on the former curia of the Dukes of Legnica and Brzeg at the end of the 19th c. and in the first half of the 20th c. resulted in its representative forms ceasing to be recognisable, and the building began to be perceived through the prism of its purely clerical and didactic functions. This led to an unjustified depreciation of its place and role in the development of Silesian modern architecture. And what we are dealing with here is actually a Renaissance city ducal palace, which was created by the best architects working in Silesia in the 16th and 17th centuries. The forms they used refer to the best Italian models.

Archaeological and architectural research carried out in recent years has made it possible to uncover and expose elements decisive for the importance of the curia in the architecture

rozwiązanej XIX-wiecznej więźby dachowej, zawierającej wtórnie wykorzystane elementy konstrukcji z XIV w. (opatrzone znakami cieśliskimi z tego okresu); renesansowych stropów belkowych, sklepień i detali architektonicznych doby odrodzenia, barokowych dekoracji stiukowych i malarstwa oraz elementów wyposażenia w postaci np. relikwii kaffi, dających wyobrażenie o wystroju wnętrza budynku. Wiele z tych zagadnień wymaga dalszych analiz i studiów, które umożliwiłyby przeprowadzenie właściwej oceny znaczenia nieruchomości dla kształtowania się form architektonicznych w mieście i regionie. Na odpowiedź czekają m.in. pytania o organizację komunikacji w pałacu w dobie renesansu i baroku, o stylistykę i ikonografię oraz o autorstwo malowideł i dekoracji stiukowych, o funkcjonowanie w jego wnętrzu pomieszczeń o przeznaczeniu sakralnym oraz o ewentualne oddziaływanie artystyczne zastosowanych tu form architektury i detalu. Przeglądając się dotychczasowym badaniami wrocławskiego pałacu legnicko-brzeskiej linii Piastów, odnosimy bowiem wrażenie, jakby nauka przeoczyła jedno z ważniejszych dzieł nowożytnej architektury regionu.

of early modern Wrocław: walls of three-story houses from the Middle Ages, whose legible door and window openings allow one to infer the spatial disposition of the premise also in the early modern period; an interestingly solved 19th c. roof truss, containing reused elements of the 14th c. structure (bearing carpentry marks of that period); Renaissance beam ceilings, vaults and architectural details from the Renaissance period, Baroque stucco ornamentation and painting, as well as elements of furnishings, like, for example, tile relics, which give an idea of the interior design of the building. Many of these issues require further analyses and studies to enable a proper assessment of the significance of the buildings for the formation of architectural forms in the city and region. Questions await answers such as the organisation of urban communication in the palace during the Renaissance and Baroque periods, the stylistics, iconography, and the authorship of the paintings and stucco decorations, the functioning of rooms with sacred purposes in its interior and the possible artistic impact of the architectural forms and details used here. When looking at the research carried out so far on the Wrocław palace of the Legnica and Brzeg Piast dynasty, one gets the impression that science has overlooked one of the most important works of modern architecture in the region.

¹ Na temat historii nieruchomości w tym rejonie w średniowieczu zob. m.in. **M. Goliński**, *Socjotopografia późnośredniowiecznego Wrocławia (przestrzeń – podatnicy – rzemiosło)*, Wrocław 1997, s. 111–112; **idem**, *Średniowieczni właściciele posesji Szewska 49 we Wrocławiu i ich sąsiedzi*, [w:] *Orbis hominum: civitas, potestas, universitas. W kręgu badań nad kształtowaniem cywilizacji w wiekach średnich*, red. **idem**, **S. Rosik**, Wrocław 2016.

² Wybrane zagadnienia dotyczące kurii opracowali dotychczas: **M. Morelowski** (*Ocalałe komnaty i mury piastowskich rezydencji we Wrocławiu*, „Sobótka” 1952, nr 7, s. 19, 40–51; *Rozwój miasta od jego początków do 1526 r.*, [w:] **K. Maleczyński**, **M. Morelowski**, **A. Ptaszycka**, Wrocław. *Rozwój urbanistyczny*, Warszawa 1956, s. 40), **J. Rozpędowski** (*Architektura świecka od połowy XIII do początku XVI wieku*, [w:] Wrocław, *jego dzieje i kultura*, red. **Z. Świechowski**, Warszawa 1978, s. 137), **E. Małachowicz** (*Stare Miasto we Wrocławiu. Rozwój urbanistyczno-architektoniczny, zniszczenia wojenne i odbudowa*, wyd. 2, popr., uzup., Warszawa–Wrocław 1985, s. 25, 32), **J. Harasimowicz** (*Dawna kuria książąt legnicko-brzeskich, obecnie siedziba Instytutu Historii, Historii Sztuki i Filologii Klasycznej Uniwersytetu Wrocławskiego*, ul. Szewska 49, [w:] *Atlas architektury Wrocławia*, red. **idem**, Wrocław 1998, t. 2: *Budowle mieszkalne, budowle inżynierskie i przemysłowe, parki, cmentarze, pomniki*, s. 9), **M. Chorowska** (*Rezydencje średniowieczne na Śląsku. Zamki, pałace, wieże mieszkalne*, Wrocław 2003, s. 194–201), **W. Brzezowski** (*Dom mieszkalny we Wrocławiu w okresie baroku*, Wrocław 2005, s. 57–59), **A. Sugalska** (*Rezydencje książąt śląskich w późnośredniowiecznym i wczesnonowo-*

¹ On the history of real estate in this area in the Middle Ages see, inter alia: **M. Goliński**, *Socjotopografia późnośredniowiecznego Wrocławia (przestrzeń – podatnicy – rzemiosło)*, Wrocław 1997, s. 111–112; **idem**, *Średniowieczni właściciele posesji Szewska 49 we Wrocławiu i ich sąsiedzi*, [in:] *Orbis hominum: civitas, potestas, universitas. W kręgu badań nad kształtowaniem cywilizacji w wiekach średnich*, Ed. **idem**, **S. Rosik**, Wrocław 2016.

² Selected issues concerning the curia have been studied so far by: **M. Morelowski** (*Ocalałe komnaty i mury piastowskich rezydencji we Wrocławiu*, „Sobótka” 1952, No. 7, pp. 19, 40–51; *Rozwój miasta od jego początków do 1526 r.*, [in:] **K. Maleczyński**, **M. Morelowski**, **A. Ptaszycka**, Wrocław. *Rozwój urbanistyczny*, Warszawa 1956, p. 40), **J. Rozpędowski** (*Architektura świecka od połowy XIII do początku XVI wieku*, [in:] Wrocław, *jego dzieje i kultura*, Ed. **Z. Świechowski**, Warszawa 1978, p. 137), **E. Małachowicz** (*Stare Miasto we Wrocławiu. Rozwój urbanistyczno-architektoniczny, zniszczenia wojenne i odbudowa*, Ed. 2, rev, supp, Warszawa–Wrocław 1985, pp. 25, 32), **J. Harasimowicz** (*Dawna kuria książąt legnicko-brzeskich, obecnie siedziba Instytutu Historii, Historii Sztuki i Filologii Klasycznej Uniwersytetu Wrocławskiego*, ul. Szewska 49, [in:] *Atlas architektury Wrocławia*, Ed. **idem**, Wrocław 1998, Vol. 2: *Budowle mieszkalne, budowle inżynierskie i przemysłowe, parki, cmentarze, pomniki*, p. 9), **M. Chorowska** (*Rezydencje średniowieczne na Śląsku. Zamki, pałace, wieże mieszkalne*, Wrocław 2003, pp. 194–201), **W. Brzezowski** (*Dom mieszkalny we Wrocławiu w okresie baroku*, Wrocław 2005, pp. 57–59), **A. Sugalska** (*Rezydencje książąt śląskich w późnośrednio-*

żytnym Wrocławiu, [w:] *Miasta polskie w średniowieczu i czasach nowożytnych*, red. **P. Gołdyn**, Kraków 2008), **R. Eysymontt** i **Ł. Krzywka** (*Siedziba Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego*, [w:] *Leksykon architektury Wrocławia*, red. nauk. **R. Eysymontt [et al.]**, Wrocław 2011, s. 359). Szereg badań pozostaje w maszynopisie: **Ł. Krzywka, R. Eysymontt**, *Studium historyczno-architektoniczne zespołu budynków Szewska 49 we Wrocławiu*, Wrocław 1998, mps w posiadaniu autorów; **M. Chorowska, Cz. Lasota**, *Badania architektoniczne budynku Szewska 49 we Wrocławiu*, Wrocław 1999, mps w posiadaniu autorów; **C. Buško**, *Sprawozdanie z badań archeologicznych w szybie windowym budynku Szewska 49*, Wrocław 2000, mps w posiadaniu autora; **R. Eysymontt**, *Wytyczne konserwatorskie dla zespołu budynków Szewska 49 we Wrocławiu*, Wrocław 2005, mps w posiadaniu autora; **E. Kuśnierz-Zawadowska**, *Sprawozdanie z przeprowadzonych badań stratygraficznych uzupełniających dla wybranych elementów wystroju elewacji zewnętrznych oraz we wnętrzach dawnego pałacu książąt legnicko-brzeskich, obecnego budynku Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego przy ul. Szewskiej 49 we Wrocławiu*, Wrocław 2022, mps w Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego.

³ Zob. **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, *Zaginiona średniowieczna synagoga we Wrocławiu na tle synagog z terenu Europy Środkowej. Architektura i historia*, "Wiadomości Konserwatorskie" 2023, nr 73, s. 85–88.

⁴ Zob. **U. Schaaf, M. Prarat**, *Wieżba dachowa na ul. Szewskiej 49 we Wrocławiu. Jej charakterystyka i znaczenie w kontekście historycznej sztuki ciesielskiej*, "Wiadomości Konserwatorskie" 2022, nr 69.

⁵ Moment przejścia domów przy obecnej ul. Szewskiej 49 przez legnicko-brzeską linię Piastów pozostaje przedmiotem dyskusji. **E. Małachowicz** (op. cit., s. 32) uważa, że zamienili się oni rezydencjami z książętami opolskimi w połowie w. XV. Według **J. Harasimowicza** (op. cit., s. 9) miałyby to nastąpić ok. 1466 r., po usamodzielnieniu się księcia Fryderyka I. Natomiast **M. Goliński** (*Socjotopografia...*, s. 112; *idem*, *Średniowieczni właściciele...*, s. 182–184) sytuuje to wydarzenie krótko przed r. 1532. Wątpliwości co do daty pozyskania domów przy ul. Szewskiej przez Piastów legnicko-brzeskich pogłębia fakt, że swoją dotychczasową kurie, zlokalizowaną u zbiegu ul. św. Wita i ul. Wita Stwosza, zbyli oni już w 1451 r. – zob. *idem*, *Socjotopografia...*, s. 104.

⁶ Pomijamy kwestie dotyczące ewentualnej XIII- i XIV-wiecznej zabudowy drewnianej o domniemanym charakterze gospodarczym.

⁷ Zob. **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., s. 88.

⁸ Nazwa ta czytelna jest jeszcze na planie miasta autorstwa Barthele Weine-
ra, z 1562 r. [il. 1].

⁹ Obszar ten usytuowany był na południowy zachód od zamku książęcego, pomiędzy dzisiejszym pl. Uniwersyteckim a ul. Więzienną. Zob. **A. Grotte**, *Synagogenspuren in schlesischen Kirchen*, Breslau 1937, s. 39–41; **R. Eysymontt**, *Plac Uniwersytecki – niektóre aspekty rozplanowania zabudowy w okresie średniowiecza, renesansu i baroku*, [w:] *Architektura Wrocławia*, red. **J. Rozpędowski**, t. 2: *Urbanistyka*, Wrocław 1995, s. 92; **M. Goliński**, *Ulica żydowska we Wrocławiu do początków XV w.* (cz. 1), "Sobótka" 2012, nr 1; *idem*, *Ulica żydowska we Wrocławiu do początków XV w.* (cz. 2), "Sobótka" 2012, nr 2; *idem*, *Ulica żydowska we Wrocławiu do początków XV w.* (cz. 3), "Sobótka" 2014, nr 1.

¹⁰ Zob. **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit.

¹¹ Zob. **M. Goliński**, *Średniowieczni właściciele...*, s. 176–177.

¹² Więcej na ten temat – zob. **A. Grotte**, op. cit., s. 39–41; **H. Kienitz**, *Das Karrengeldregister von Breslau 1564*, "Die Schlesische Familienforscher" t. 2 (1936–1941), s. 146–148; **A. Untermaier**, *Żydzi. Wiara i życie*, przeł. J. Zabierowski, Łódź 1989, s. 238; **R. Eysymontt**, *Plac Uniwersytecki...*, s. 89; *idem*, *Kod genetyczny miasta. Średniowieczne miasta lokacyjne Dolnego Śląska na tle urbanistyki europejskiej*, Wrocław–Marburg 2009, s. 97–103; **J. Piekalski**, *Uwagi o strukturze przestrzennej Wrocławia w XI–XIII wieku*, "Archaeologia Historica Polona" t. 23 (2015), s. 223, ryc. 3; *Atlas Historyczny miast Polskich*, t. 4: *Śląsk*, red. nauk. **M. Młynarska-Kaletynowa, R. Eysymontt, M. Goliński**, oprac. D. Adamska [et al.], Wrocław 2017, s. 5, plansza Wrocław ok. 1300; **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., s. 97.

¹³ Zob. **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., s. 91.

¹⁴ Zob. **M. Goliński**, *Średniowieczni właściciele...*, s. 176–177; **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., s. 92, ryc. 6.

¹⁵ **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., s. 93–94.

¹⁶ Zob. *ibidem*, s. 92, ryc. 6.

¹⁷ W XIV w. przestrzenie te stanowiły jedno pomieszczenie – zob. *ibidem*, s. 94, ryc. 7.

¹⁸ Zob. **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., s. 93.

¹⁹ Zob. **M. Goliński**, *Średniowieczni właściciele...*, *passim*.

²⁰ Zob. **U. Schaaf, M. Prarat**, op. cit., s. 128; **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit.

wiecznym i wczesnonowożytnym Wrocławiu, [in:] *Miasta polskie w średniowieczu i czasach nowożytnych*, Ed. **P. Gołdyn**, Kraków 2008), **R. Eysymontt** i **Ł. Krzywka** (*Siedziba Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego*, [in:] *Leksykon architektury Wrocławia*, Sci. Ed. **R. Eysymontt [et al.]**, Wrocław 2011, p. 359). A number of studies remain in typescript: **Ł. Krzywka, R. Eysymontt**, *Studium historyczno-architektoniczne zespołu budynków Szewska 49 we Wrocławiu*, Wrocław 1998, typescript in possession of the authors; **M. Chorowska, Cz. Lasota**, *Badania architektoniczne budynku Szewska 49 we Wrocławiu*, Wrocław 1999, typescript in possession of the authors; **C. Buško**, *Sprawozdanie z badań archeologicznych w szybie windowym budynku Szewska 49*, Wrocław 2000, typescript in possession of the authors; **R. Eysymontt**, *Wytyczne konserwatorskie dla zespołu budynków Szewska 49 we Wrocławiu*, Wrocław 2005, typescript in possession of the author; **E. Kuśnierz-Zawadowska**, *Sprawozdanie z przeprowadzonych badań stratygraficznych uzupełniających dla wybranych elementów wystroju elewacji zewnętrznych oraz we wnętrzach dawnego pałacu książąt legnicko-brzeskich, obecnego budynku Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego przy ul. Szewskiej 49 we Wrocławiu*, Wrocław 2022, is in possession of the Wrocław University Archive.

³ See **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, *Zaginiona średniowieczna synagoga we Wrocławiu na tle synagog z terenu Europy Środkowej. Architektura i historia*, "Wiadomości Konserwatorskie" 2023, No. 73, pp. 85–88.

⁴ See **U. Schaaf, M. Prarat**, *Wieżba dachowa na ul. Szewskiej 49 we Wrocławiu. Jej charakterystyka i znaczenie w kontekście historycznej sztuki ciesielskiej*, "Wiadomości Konserwatorskie" 2022, No. 69.

⁵ The timing of the takeover of the buildings at what is now 49 Szewska Street by the Legnica-Brzeg Piast line remains a matter of debate. **E. Małachowicz** (op. cit., p. 32) believes that they exchanged residences with the Dukes of Opole in the middle of the 15th c. According to **J. Harasimowicz**, (op. cit., p. 9) this would take place around 1466, after Duke Frederick I became independent. Whereas **M. Goliński** (*Socjotopografia...*, p. 112; *idem*, *Średniowieczni właściciele...*, pp. 182–184). He situates this event shortly before 1532. Doubts as to the date of the acquisition of the houses at Szewska Street by the Legnica and Brzeg Piasts are exacerbated by the fact that they disposed of their former curia, located at the junction of Św. Wit Street and Wit Stwosz Street, as early as 1451 – see *idem*, *Socjotopografia...*, p. 104.

⁶ We are leaving aside issues relating to possible 13th and 14th c. timber buildings of an alleged accessory nature.

⁷ See **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., p. 88.

⁸ This name is still legible on the city plan by Barthel Weiner, dated 1562 [Fig. 1].

⁹ The area was situated to the south-west of the ducal castle, between today's Uniwersytecki Square and Więzienna Street. See **A. Grotte**, *Synagogenspuren in schlesischen Kirchen*, Breslau 1937, pp. 39–41; **R. Eysymontt**, *Plac Uniwersytecki – niektóre aspekty rozplanowania zabudowy w okresie średniowiecza, renesansu i baroku*, [in:] *Architektura Wrocławia*, Ed. **J. Rozpędowski**, Vol. 2: *Urbanistyka*, Wrocław 1995, p. 92; **M. Goliński**, *Ulica żydowska we Wrocławiu do początków XV w.* (Part 1), "Sobótka" 2012, No. 1; *idem*, *Ulica żydowska we Wrocławiu do początków XV w.* (Part 2), "Sobótka" 2012, No. 2; *idem*, *Ulica żydowska we Wrocławiu do początków XV w.* (Part 3), "Sobótka" 2014, No. 1.

¹⁰ See **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit.

¹¹ See **M. Goliński**, *Średniowieczni właściciele...*, pp. 176–177.

¹² For more on this topic see **A. Grotte**, op. cit., pp. 39–41; **H. Kienitz**, *Das Karrengeldregister von Breslau 1564*, "Die Schlesische Familienforscher" Vol. 2 (1936–1941), pp. 146–148; **A. Untermaier**, *Żydzi. Wiara i życie*, Transl. J. Zabierowski, Łódź 1989, p. 238; **R. Eysymontt**, *Plac Uniwersytecki...*, p. 89; *idem*, *Kod genetyczny miasta. Średniowieczne miasta lokacyjne Dolnego Śląska na tle urbanistyki europejskiej*, Wrocław–Marburg 2009, pp. 97–103; **J. Piekalski**, *Uwagi o strukturze przestrzennej Wrocławia w XI–XIII wieku*, "Archaeologia Historica Polona", Vol. 23 (2015), p. 223, Fig. 3; *Atlas Historyczny miast Polskich*, Vol. 4: *Śląsk*, No. 13: *Wrocław*, Sci. Ed. **M. Młynarska-Kaletynowa, R. Eysymontt, M. Goliński**, Ed. D. Adamska [et al.], Wrocław 2017, p. 5, chart Wrocław ok. 1300; **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., p. 97.

¹³ See **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., p. 91.

¹⁴ See **M. Goliński**, *Średniowieczni właściciele...*, pp. 176–177; **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., p. 92, Fig. 6.

¹⁵ **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, op. cit., pp. 93–94.

¹⁶ See *ibidem*, s. 92, Fig. 6.

¹⁷ In the 14th c. these spaces were one room – see *ibidem*, p. 94, Fig. 7.

- ²¹ Zob. **U. Schaaf, M. Prarat**, *op. cit.*, s. 135.
- ²² Zob. plan Barthele Weinaera, 1562 [il. 2].
- ²³ Zob. **M. Goliński**, *Średniowieczni właściciele...*, s. 182.
- ²⁴ Mikołaj pozyskał ostatecznie Brzeg w zastaw w 1450 r., jako małżonek Magdaleny, córki księcia Ludwika II. Zastaw ten został wykupiony przez księcia legnickiego Fryderyka I w r. 1481.
- ²⁵ **J. Harasimowicz**, *op. cit.*, s. 9.
- ²⁶ Zarówno Fryderyk II, jak i Jerzy II byli znani ze swego szeroko zakrojonego mecenatu, w ramach którego wspierali zarówno naukę, jak i sztukę. Jerzy kontynuował zapoczątkowaną przez ojca przebudowę zamku brzeskiego, a ponadto przeprowadził – w duchu renesansu – modernizację wnętrz kolegiaty zamkowej, dostosowując je jednocześnie do kultu luterańskiego. Z jego inicjatywy w latach 1564–1569 powstało Gymnasium Illustre Bregensis, słynące w regionie z wysokiego poziomu nauczania. Jerzy II zgromadził także cenne zbiory biblioteczne i kolekcję dzieł sztuki. Zob. **Ch. Absmeier**, *Herzog Georg II. von Brieg – ein Bild von einem Mäzen. Funktion und Nutzen frühneuzeitlichen Bildungsmäzenatentums am Beispiel eines schlesischen Renaissancefürsten*, [w:] *Bildungsmäzenatentum. Privates Handeln – Bürgersinn – kulturelle Kompetenz seit der Frühen Neuzeit*, Hrsg. **J. Flöter, Ch. Ritzl**, Köln 2007; **A. Szymański**, *Jerzy II Piast. Mecenat i kolekcjoner. Studium renesansowego mecenatu kulturalnego w Europie Środkowej*, wyd. 2, Opole 2007; **A. Ziober**, *Dziedzictwo architektoniczne po Jerzym II Wspaniałym w przestrzeni publicznej Brzegu i Dolnego Śląska*, „Brzeski Rocznik Zamkowy” t. 4 (2023).
- ²⁷ Zob. **K. Kalinowski**, *Gloryfikacja panującego i dynastii w sztuce Śląska XVII i XVIII w.*, Warszawa–Poznań 1973, s. 24.
- ²⁸ Zob. **M. Zlat**, *Brzeg*, wyd. 2, popr., uzup., Wrocław 1979, s. 56.
- ²⁹ Zob. **J. Rozpędowski**, *Fortyfikacje bastionowe z lat 1544–1693*, [w:] *Wrocław, jego dzieje...*, s. 211.
- ³⁰ Zob. **E. Wernicke**, *Urkundliche Beiträge zur Kunstlergeschichte Schlesiens. IV: Brieg. I: Die italienische Künstlercolonie des 16. Jahrhunderts*, „Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit” 1878, nr 4.
- ³¹ Zob. **A. Hahr**, *Die Architektenfamilie Pahr. Eine für die Renaissancekunst Schlesiens, Mecklenburgs und Schwedens bedeutende Künstlerfamilie*, Strassburg 1908; **M. Zlat**, *Działalność architektoniczna rodziny Parrów na Śląsku w latach 1539–1600*, „Roczniki Sztuki Śląskiej” t. 14 (1986); **M. Oda**, *Die Werkmeisterfamilie Bernhard, Peter und Franz Niuron – ihr Wirken in Schlesien, Anhalt und Brandenburg im späten 16. und frühen 17. Jahrhundert im Spiegel historischer Quellen*, praca doktorska napisana pod kierunkiem Prof. Dr. W. Schenkluhna, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Halle–Wittenberg 2006, <https://opendata.uni-halle.de/bitstream/198118-5920/9351/1/prom.pdf> (data dostępu: 28.12.2020), s. 10–14; **T. Torbus**, *Od Brzegu przez Güstrow do Szwecji. Komaskowie z rodziny Parrów i ich wpływ na rozwój architektury renesansowej w środkowej i północnej Europie*, [w:] *Po obu stronach Bałtyku. Wzajemne relacje między Skandynawią a Europą Środkową*, red. nauk. **J. Harasimowicz, P. Oszczanowski, M. Wisłocki**, Wrocław 2006, t. 1; **J. Arlet**, *Rola architektów znad jeziora Como w rozprzestrzianiu się renesansu w Europie na przykładzie rodziny Parrów*, „Przestrzeń i Forma” 2015, nr 1; **T. Torbus**, *Die Parris in Schlesien, Mecklenburg und Schweden. Eine Komasken-Baumeisterfamilie und ihr Einfluss auf die Verbreitung der Renaissancearchitektur in Mittel- und Nordeuropa*, [w:] *Unbekannte Wege. Die Residenzen der Pommernherzöge und der verwandten Dynastien als Kunstzentren und Stationen künstlerischer Migration zwischen Reformation und Dreißigjährigem Krieg*, Hrsg. **R. Makala**, Schwerin 2018.
- ³² Zob. **J. Harasimowicz**, *op. cit.*, s. 9.
- ³³ Zob. **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, *op. cit.*, s. 95.
- ³⁴ Zob. **J. Harasimowicz**, *op. cit.*, s. 9.
- ³⁵ Zob. **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, *op. cit.*, s. 92, ryc. 6.
- ³⁶ Zob. **J. Harasimowicz**, *op. cit.*, s. 9.
- ³⁷ Zob. **F. Lucae**, *Schlesiens curieuse Denkwürdigkeiten oder vollkommene Chronica von Ober- und Nieder-Schlesien, welche in Sieben Haupt-Theilen vorstellet alle Fürstenthümer und Herrschaften, mit ihren Ober-Regenten*, Frankfurt am Mayn 1689, s. 843.
- ³⁸ Zob. **F. B. Werner**, *Topographia, oder Prodrum delineați Silesiae ducatus [...]*, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, sygn. R 551 II.
- ³⁹ *Album Ms Boruss quart 9a*, ok. 1691, nr 6 (45), Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz Berlin, Handschriftenabteilung.
- ⁴⁰ Stiuki te zostały przemodelowane w duchu neobaroku w związku z budową nowej klatki schodowej w latach 1896–1898.
- ⁴¹ Zob. **J. Harasimowicz**, *op. cit.*, s. 9.
- ⁴² Zob. **H. Dziurła**, *Architektura drugiej połowy XVII w.*, [w:] *Sztuka Wrocławia*, red. **T. Broniewski, M. Zlat**, Wrocław 1967, s. 270–271.
- ¹⁸ See **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, *op. cit.*, p. 93.
- ¹⁹ See **M. Goliński**, *Średniowieczni właściciele...*, *passim*.
- ²⁰ See **U. Schaaf, M. Prarat**, *op. cit.*, p. 128; **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, *op. cit.*
- ²¹ See **U. Schaaf, M. Prarat**, *op. cit.*, p. 135.
- ²² See Barthele Weinaer's plan, 1562 [Fig. 2].
- ²³ See **M. Goliński**, *Średniowieczni właściciele...*, p. 182.
- ²⁴ Mikolaj finally acquired Brzeg as a pledge in 1450, as the spouse of Magdalena, daughter of Duke Ludwig II. This pledge was redeemed by Duke Frederick I of Legnica in 1481.
- ²⁵ **J. Harasimowicz**, *op. cit.*, p. 9.
- ²⁶ Both Frederick II and George II were known for their extensive patronage, in which they supported both science and the arts. George continued the reconstruction of Brzeg Castle initiated by his father and also modernised the interior of the castle collegiate church in the spirit of the Renaissance while adapting it for Lutheran worship. It was on his initiative that the Gymnasium Illustre Bregensis, famous in the region for its high standard of teaching, was founded between 1564 and 1569. George II also gathered a valuable library collection and an art collection. See **Ch. Absmeier**, *Herzog Georg II. von Brieg – ein Bild von einem Mäzen. Funktion und Nutzen frühneuzeitlichen Bildungsmäzenatentums am Beispiel eines schlesischen Renaissancefürsten*, [in:] *Bildungsmäzenatentum. Privates Handeln – Bürgersinn – kulturelle Kompetenz seit der Frühen Neuzeit*, Ed. **J. Flöter, Ch. Ritzl**, Köln 2007; **A. Szymański**, *Jerzy II Piast. Mecenat i kolekcjoner. Studium renesansowego mecenatu kulturalnego w Europie Środkowej*, Ed. 2, Opole 2007; **A. Ziober**, *Dziedzictwo architektoniczne po Jerzym II Wspaniałym w przestrzeni publicznej Brzegu i Dolnego Śląska*, „Brzeski Rocznik Zamkowy” Vol. 4 (2023).
- ²⁷ See **K. Kalinowski**, *Gloryfikacja panującego i dynastii w sztuce Śląska XVII i XVIII w.*, Warszawa–Poznań 1973, p. 24.
- ²⁸ See **M. Zlat**, *Brzeg*, Ed. 2, rev., supp., Wrocław 1979, p. 56.
- ²⁹ See **J. Rozpędowski**, *Fortyfikacje bastionowe z lat 1544–1693*, [in:] *Wrocław, jego dzieje...*, p. 211.
- ³⁰ See **E. Wernicke**, *Urkundliche Beiträge zur Kunstlergeschichte Schlesiens. IV: Brieg. I: Die italienische Künstlercolonie des 16. Jahrhunderts*, „Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit” 1878, No. 4.
- ³¹ Zob. **A. Hahr**, *Die Architektenfamilie Pahr. Eine für die Renaissancekunst Schlesiens, Mecklenburgs und Schwedens bedeutende Künstlerfamilie*, Strassburg 1908; **M. Zlat**, *Działalność architektoniczna rodziny Parrów na Śląsku w latach 1539–1600*, „Roczniki Sztuki Śląskiej” Vol. 14 (1986); **M. Oda**, *Die Werkmeisterfamilie Bernhard, Peter und Franz Niuron – ihr Wirken in Schlesien, Anhalt und Brandenburg im späten 16. und frühen 17. Jahrhundert im Spiegel historischer Quellen*, doctoral thesis written under the supervision of Prof. Dr. W. Schenkluhn, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Halle–Wittenberg 2006, <https://opendata.uni-halle.de/bitstream/1981185920/9351/1/prom.pdf> (access date: 28.12.2020), pp. 10–14; **T. Torbus**, *Od Brzegu przez Güstrow do Szwecji. Komaskowie z rodziny Parrów i ich wpływ na rozwój architektury renesansowej w środkowej i północnej Europie*, [in:] *Po obu stronach Bałtyku. Wzajemne relacje między Skandynawią a Europą Środkową*, Acad. Ed. **J. Harasimowicz, P. Oszczanowski, M. Wisłocki**, Wrocław 2006, Vol. 1; **J. Arlet**, *Rola architektów znad jeziora Como w rozprzestrzianiu się renesansu w Europie na przykładzie rodziny Parrów*, „Przestrzeń i Forma” 2015, No. 1; **T. Torbus**, *Die Parris in Schlesien, Mecklenburg und Schweden. Eine Komasken-Baumeisterfamilie und ihr Einfluss auf die Verbreitung der Renaissancearchitektur in Mittel- und Nordeuropa*, [in:] *Unbekannte Wege. Die Residenzen der Pommernherzöge und der verwandten Dynastien als Kunstzentren und Stationen künstlerischer Migration zwischen Reformation und Dreißigjährigem Krieg*, Ed. **R. Makala**, Schwerin 2018.
- ³² See **J. Harasimowicz**, *op. cit.*, p. 9.
- ³³ See **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, *op. cit.*, p. 95.
- ³⁴ See **J. Harasimowicz**, *op. cit.*, p. 9.
- ³⁵ See **M. Chorowska, M. Goliński, M. Caban**, *op. cit.*, p. 92, Fig. 6.
- ³⁶ See **J. Harasimowicz**, *op. cit.*, p. 9.
- ³⁷ See **F. Lucae**, *Schlesiens curieuse Denkwürdigkeiten oder vollkommene Chronica von Ober- und Nieder-Schlesien, welche in Sieben Haupt-Theilen vorstellet alle Fürstenthümer und Herrschaften, mit ihren Ober-Regenten*, Frankfurt am Mayn 1689, p. 843.
- ³⁸ See **F. B. Werner**, *Topographia oder prodrum delineați Silesiae ducatus [...]*, University Library of Wrocław, Ref. R 551 II
- ³⁹ *Ms Boruss quart 9a*, ca. 1691, No. 6 (45), Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz Berlin, Handschriftenabteilung.

- ⁴³ Zob. *Oława*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Seria nowa*, t. 4: *Województwo wrocławskie*, z. 4: *Powiat oławski*, red. **E. Kołaczkiewicz**, Warszawa–Wrocław 2013, s. 151.
- ⁴⁴ Zob. **W. Brzezowski**, *op. cit.*, s. 59.
- ⁴⁵ Zob. **A. Meer**, *Der Orden der Ursulinerinnen in Schlesien. Nach handschriftlichen Aufzeichnungen, Urkunden und Acten*, t. 1: *Geschichte des Ursulinerinnenklosters in Breslau*, Breslau 1878, s. 47.
- ⁴⁶ Zob. *ibidem*, s. 24–25.
- ⁴⁷ Zob. **C. A. Menzel**, *Topographische Chronik der Stadt Breslau*, t. 2, cz. 6, Breslau 1806, s. 565.
- ⁴⁸ Zob. **A. Meer**, *op. cit.*, s. 44.
- ⁴⁹ Zob. **C. A. Menzel**, *op. cit.*, s. 565.
- ⁵⁰ Płaskorzeźby te zostały wmontowane w ściany obecnej siedziby zakonu (dawnego klasztoru klarysek).
- ⁵¹ Zob. **A. Meer**, *op. cit.*, s. 45.
- ⁵² Zob. *ibidem*, s. 49.
- ⁵³ Zob. **C. A. Menzel**, *op. cit.*, s. 565. Obrazy te nadal znajdują się w posiadaniu wrocławskich urszulanek. Zob. **A. Kozieł**, *Michael Willmann i jego malarska pracownia*, Wrocław 2013, s. 31.
- ⁵⁴ Zob. *ibidem*. Willmann miał namalować dla urszulanek jeszcze jeden obraz z przedstawieniem św. Urszuli, w mniejszym formacie – zob. **A. Meer**, *op. cit.*, s. 33.
- ⁵⁵ Zob. *ibidem*, s. 31.
- ⁵⁶ *Ibidem*, s. 52.
- ⁵⁷ Informację o wmurowaniu wizerunku Matki Boskiej powyżej „*Hausthor*” niezbyt precyzyjnie podaje **A. Meer** (*op. cit.*, s. 51).
- ⁵⁸ Zob. *ibidem*, s. 38. Wyposażenie klasztoru zostało przeniesione z dawnej kurii do nowej siedziby – klasztoru klarysek – i częściowo przetrwało II wojnę światową.
- ⁵⁹ Zob. *ibidem*, s. 50.
- ⁶⁰ **F. A. Zimmermann**, *Beiträge zur Beschreibung von Schlesien*, t. 11, Brieg 1794.
- ⁶¹ Zob. **C. A. Menzel**, *op. cit.*, s. 565; **A. Meer** (*op. cit.*, s. 53) pisze o nowo utworzonym kościele, w którym pierwsze nabożeństwo odprawiono w r. 1710. Miał on znajdować się na parterze, ale znacznie powyżej poziomu ulicy, autor wzmiankuje bowiem prowadzące do niego schody.
- ⁶² **A. Meer**, *op. cit.*, s. 53.
- ⁶³ Zob. *Neuer Plan von der Stadt Breslau in Herzogthum Schlesien [...]*, Breslau 1791.
- ⁶⁴ **A. Meer**, *op. cit.*, s. 31.
- ⁶⁵ Zob. *ibidem*, s. 53, 67–76.
- ⁶⁶ **A. Meer**, *Zakon urszulanek na Śląsku*, przeł. R. Mazur OSU, mps w archiwum przy klasztorze siostr urszulanek we Wrocławiu, s. 23.
- ⁶⁷ Zob. **U. Schaaf, M. Prarat**, *op. cit.*, s. 127.
- ⁴⁰ These stuccos were remodelled in the spirit of the Neo-Baroque in connection with the construction of a new staircase between 1896 and 1898.
- ⁴¹ See **J. Harasimowicz**, *op. cit.*, p. 9.
- ⁴² See **H. Dziurła**, *Architektura drugiej połowy XVII w.*, [in:] *Sztuka Wrocławia*, Ed. **T. Broniewski, M. Zlat**, Wrocław 1967, pp. 270–271.
- ⁴³ See *Oława*, [in:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Seria Nowa*. Vol. 4: *Województwo wrocławskie*, z. 4: *Powiat oławski*, Ed. **E. Kołaczkiewicz**, Warszawa–Wrocław 2013, p. 151.
- ⁴⁴ See **W. Brzezowski**, *op. cit.*, p. 59.
- ⁴⁵ See **A. Meer**, *Der Orden der Ursulinerinnen in Schlesien. Nach handschriftlichen Aufzeichnungen, Urkunden und Acten*, t. 1: *Geschichte des Ursulinerinnenklosters in Breslau*, Breslau 1878, p. 47.
- ⁴⁶ See *ibidem*, pp. 24–25.
- ⁴⁷ See **A. Menzel**, *Topographische Chronik der Stadt Breslau*, Vol. 2, Part 6, Breslau 1806, p. 565.
- ⁴⁸ See **A. Meer**, *op. cit.*, p. 44.
- ⁴⁹ See **C. A. Menzel**, *op. cit.*, p. 565.
- ⁵⁰ These reliefs were incorporated into the walls of the current seat of the order (the former Poor Clares convent).
- ⁵¹ See **A. Meer**, *op. cit.*, p. 45.
- ⁵² See *ibidem*, p. 49.
- ⁵³ See **C. A. Menzel**, *op. cit.*, p. 565. The paintings are still in the possession of the Ursuline Sisters of Wrocław. See **A. Kozieł**, *Michael Willmann i jego malarska pracownia*, Wrocław 2013, p. 31.
- ⁵⁴ See *ibidem*. Willmann allegedly painted another picture of St. Ursula for the Ursulines, in a smaller format – see **A. Meer**, *op. cit.*, p. 33.
- ⁵⁵ See *ibidem*, p. 31.
- ⁵⁶ *Ibidem*, p. 52.
- ⁵⁷ The information about the embedding of the image of the Virgin Mary above the “*Hausthor*”, not very precisely is given by **A. Meer** (*op. cit.*, p. 51).
- ⁵⁸ See *ibidem*, p. 38. The convent’s furnishings were moved from the former curia to the new premises – of the Poor Clares convent – and partly survived the World War II.
- ⁵⁹ See *ibidem*, p. 50.
- ⁶⁰ **F. A. Zimmermann**, *Beiträge zur Beschreibung von Schlesien*, Vol. 11, Brieg 1794.
- ⁶¹ See **C. A. Menzel**, *op. cit.*, p. 565; **A. Meer** (*Der Orden...*, p. 53) writes about the newly established church, in which the first service was held in 1710. It was said to be on the ground floor, but well above street level, as the author mentions a staircase leading up to it.
- ⁶² **A. Meer**, *op. cit.*, p. 53.
- ⁶³ See *Neuer Plan von der Stadt Breslau in Herzogthum Schlesien [...]*, Breslau 1791.
- ⁶⁴ **A. Meer**, *op. cit.*, p. 31.
- ⁶⁵ See *ibidem*, pp. 53, 67–76.
- ⁶⁶ **A. Meer**, *Zakon urszulanek na Śląsku*, Transl. R. Mazur OSU, TS in the archive at the Ursuline convent in Wrocław, p. 23.
- ⁶⁷ See **U. Schaaf, M. Prarat**, *op. cit.*, p. 127.

Słowa kluczowe

pałac miejski, architektura, renesans, barok, księżęta brzescy, Jakub Parr, Franciszek Parr, Carlo Rossi, urszulanki

---

Keywords

city palace, palazzo, architecture, Renaissance, Baroque, prince of Brzeg, George II of Brieg, Jakub Parr, Franciszek Parr, Carlo Rossi, ursulines

---

References

1. **Absmeier Christine**, *Herzog Georg II. von Brieg – ein Bild von einem Mäzen. Funktion und Nutzen frühneuzeitlichen Bildungsmäzenatentums am Beispiel eines schlesischen Renaissancefürsten*, [w:] *Bildungsmäzenatentum. Privates Handeln – Bürgersinn – kulturelle Kompetenz seit der Frühen Neuzeit*, Hrsg. J. Flöter, Ch. Ritzi, Köln 2007.
2. **Arlet Joanna**, *Rola architektów znad jeziora Como w rozprzestrzenianiu się renesansu w Europie na przykładzie rodziny Parrów*, „Przestrzeń i Forma” 2015, nr 1.
3. **Brzewski Wojciech**, *Dom mieszkalny we Wrocławiu w okresie baroku*, Wrocław 2005.
4. **Chorowska Małgorzata, Goliński Mateusz, Caban Mariusz**, *Zaginiona średniowieczna synagoga we Wrocławiu na tle synagog z terenu Europy Środkowej. Architektura i historia* „Wiadomości Konserwatorskie” 2023, nr 73.
5. **Chorowska Małgorzata**, *Rezydencje średniowieczne na Śląsku. Zamki, pałace, wieże mieszkalne*, Wrocław 2003.
6. **Eysymontt Rafał, Krzywka Łukasz**, *Siedziba Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego*, [w:] *Leksykon architektury Wrocławia*, red. nauk. R. Eysymontt [et al.], Wrocław 2011.
7. **Goliński Mateusz**, *Średniowieczni właściciele posesji Szewska 49 we Wrocławiu i ich sąsiedzi*, [w:] *Orbis hominum: civitas, potestas, universitas. W kręgu badań nad kształtowaniem cywilizacji w wiekach średnich*, red. *idem*, S. Rosik, Wrocław 2016.
8. **Harasimowicz Jan**, *Dawna kuria książąt legnicko-brzeskich, obecnie siedziba Instytutu Historii, Historii Sztuki i Filologii Klasycznej Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Szewska 49*, [w:] *Atlas architektury Wrocławia*, red. *idem*, Wrocław 1998, t. 2: *Budowle mieszkalne, budowle inżynieryjne i przemysłowe, parki, cmentarze, pomniki*.
9. **Meer August**, *Der Orden der Ursulinerinnen in Schlesien nach handschriftlichen Aufzeichnungen, Urkunden und Acten*, Breslau 1878, t. 1: *Geschichte des Ursulinerinnenklosters in Breslau*.
10. **Menzel Carl Adolf**, *Topographische Chronik der Stadt Breslau*, t. 2, cz. 6, Breslau 1806.
11. **Schaaf Ulrich, Prarat Maciej**, *Więźba dachowa na ul. Szewskiej 49 we Wrocławiu. Jej charakterystyka i znaczenie w kontekście historycznej sztuki ciesielskiej*, „Wiadomości Konserwatorskie” 2022, nr 69.
12. **Sugalska Agnieszka**, *Rezydencje książąt śląskich w późnośredniowiecznym i wczesnonowożytnym Wrocławiu*, [w:] *Miasta polskie w średniowieczu i czasach nowożytnych*, red. P. Goldyn, Kraków 2008.
13. **Szymański Adam**, *Jerzy II Piast. Mecenat i kolekcjoner. Studium renesansowego mecenatu kulturalnego w Europie Środkowej*, wyd. 2, Opole 2007.
14. **Wernicke Ewald**, *Urkundliche Beiträge zur Kunstlergeschichte Schlesiens. IV: Brieg. I: Die italienische Künstlercolonie dess 16. Jahrhunderts*, „Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit” 1878, nr 4.
15. **Ziober Aleksandra**, *Dziedzictwo architektoniczne po Jerzym II Wspaniałym w przestrzeni publicznej Brzegu i Dolnego Śląska*, „Brzeski Rocznik Zamkowy” t. 4 (2023).
16. **Zimmermann Friedrich A.**, *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, t. 11, Brieg 1794.
17. **Zlat Mieczysław**, *Brzeg*, wyd. 2, popr., uzup., Wrocław 1979, s. 56.

Rafał Eysymontt, PhD, DSc, Assoc. Prof. (University of Wrocław), rafal.eysymontt@uwr.edu.pl, ORCID: 0000-0002-6308-5182

Professor at the Institute of Art History, University of Wrocław. He specializes in the history of architecture and urban planning (particularly medieval), as well as in preservation issues. Author and editor of numerous publications on this subject and supervisor of master's and doctoral theses in this field. Co-author of numerous monographs of Silesian cities, editor, author and co-author of 17 Silesian volumes of *Atlas historyczny miast polskich* (The historical atlas of Polish cities). Chairman of the Voivodship Council for the Protection of Historical Monuments, president of the Wrocław branch of the Association of Art Historians. He was heavily involved in the entry of the paper mill in Duszniki on the UNESCO World Heritage List.

Łukasz Krzywka, PhD, krzywka.ihs@gmail.com

Until 2021, employee of the Institute of Art History at the University of Wrocław. He specializes in Polish painting of the 19th and 20th c., also deals with historical conditions of spatial planning and restoration of architectural monuments.

Agnieszka Seidel-Grzesińska, PhD, agnieszka.seidel-grzesinska@uwr.edu.pl, ORCID: 0000-0003-3521-970X

Since 2001 assistant professor at the University of Wrocław, in 2003–2006 also an assistant professor in the Department of Tourism and Recreation at the University of Health and Sport Sciences in Wrocław. She specializes in issues related to iconography of early modern European art, Protestant art, digital documentation methods and cultural heritage research.

Summary

RAFAŁ EYSYMONTT, AGNIESZKA SEIDEL-GRZESIŃSKA (University of Wrocław), ŁUKASZ KRZYWKA / The Wrocław curia of the dukes of Legnica and Brzeg in the early modern period – research perspectives

The present seat of the Institute of History of the University of Wrocław is a four-winged complex occupying the northern part of the quarter delimited by Szewska, Uniwersytecka, Kuźnicza and Nożownicza Streets. The buildings in this area date back to the time before the city was granted an urban charter, and in previous centuries the walls of today's institute housed burgher residences, possibly a synagogue, a ducal curia, a monastery, a Police Presidium office and university teaching rooms. The heyday of the edifice was during the Renaissance and Baroque periods, when the dukes of Legnica and Brzeg had their residence here, followed by the Ursuline Sisters of the Roman Union. In the 16th c. the houses on Szewska Street were transformed into a ducal city palace, which was given representative Baroque forms in the following century through the modernization of the façade and the introduction of stucco and painting ornamentation into the interiors. Based on these, it can be assumed that the leading architects and stucco artists active in Silesia in the early modern period were involved in these reconstructions: Jakub and Franciszek Parr as well as Carlo Rossi and his workshop. The architectural changes made to the former curia at the end of the 19th c. and in the first half of the 20th c. resulted in these representative forms ceasing to be recognizable, and the edifice began to be perceived through the prism of purely clerical and didactic functions. This led to an unjustified depreciation of its place and its role in the development of Silesian architecture in the early modern era.

In recent years archaeological and architectural research has made it possible to uncover and expose those elements that determined the rank of the curia in the buildings of early modern Wrocław: walls of three-story houses from the Middle Ages, whose legible door and window openings allow conclusions to be drawn about their original spatial disposition; the beamed ceilings, vaults and architectural details of the Renaissance period; and Baroque stucco ornamentation and painting. These discoveries open up new research perspectives in relation to the forms of the Wrocław curia of the Dukes of Legnica and Brzeg in the early modern period – both in terms of its construction and decoration – and provide an opportunity to verify the assessment of the significance of this building for the development of architecture in the city and the region. The aim of this article is to review key issues for the study of the early modern forms of the palace, their conditions and potential directions of development.